

Kirke i Grænselandet

Velkommen til årets udgave af stiftsmagasinet, som naturligvis er præget af, at vi næste år markerer hundredåret for Genforeningen i 1920. En grænse rykkede sig efter, at folket havde talt, og meget ændrede sig, mens andet blev, som det var. I årets stiftsmagasin beskæftiger vi os med kirken på grænsen – kirken i Grænselandet både før og nu.

Tak til alle, som har bidraget til bladet, og tak til alle, som bidrager til livet i folkekirken i Haderslev Stift.

A handwritten signature in blue ink, reading "Marianne Christiansen".

Marianne Christiansen

Biskop over Haderslev Stift

Lige inden vi skal markere 100-året for Genforeningen, giver biskop Marianne Christiansen en række billeder på grænser.

Kirken befinder sig altid i Grænselandet

Af biskop Marianne Christiansen
Foto: Lene Esthave

En grænse kan være hud eller hegn, hinde eller delta.

Fra vi kommer til verden, er vi begrænsede. Man siger, at spædbarnet langsomt lærer, at der er grænser mellem mig og verden: Jeg er ikke selv hele verden, der er noget uden for mig selv. Engang imellem kan jeg komme i tvivl om, hvorvidt vi faktisk lærer det – eller om vi også som voksne mennesker kan have svært ved at forstå, at der er grænser for os selv. At vi ikke kan alt og er alt og skal nå alt.

Jeg er mig og ikke hele verden. Det er det, vi kalder identitet. Det er at være afgrænset. Der er noget, jeg er, og noget jeg ikke er. Men hvordan forholder vi os til det eller dem, der omgiver os: Er omverdenen en fjende, en trussel mod min identitet og mine grænser, eller er omverdenen netop omverden, det, der omfavner mig, den verden, jeg lever og ånder i, og som er nødvendig for, at jeg kan være mig? For hvis ikke der var andet til end mig, kunne jeg heller ikke være til. Jeg lever af omverdenen.

Grænsen kan også være et hegn. En beskyttelse mod det, der kommer udefra. Det kender vi alt til. Hegnet sætter skellet mellem mit og dit. Det vogter over det, jeg har. "Danmark, dejligst vang og vænge lukt med bølgen blå" – sådan lyder en af de sange, jeg lærte som barn, om Danmark som en dejlig have omgivet af hav – dog: "En ting mangler ved den have: Leddet er af lave". Leddet, altså lågen i hegnet, i Thyra Danebods beskyttelsesvold om Danmark. "Frø af ugræs er føget over hegnet", synger vi i "Det haver så nyligen regnet" om kampen for grænsen mellem Danmark og Tyskland. Den måde at tænke grænse på er præget ind i vores erindring som nation, som det lille begrænsede land, som må beskytte sig mod overmagten sydfra.

For få århundreder siden var Danmark ganske vist selv en

stormagt, der bredte sig over mange grænser med borgere, der talte tysk, norsk, islandsk, færøsk, grønlandsk, dansk og kreolsprog, men det husker vi ikke så godt. Det gælder for nationer som for personer, at vi kan tænke grænsen for vores identitet som et hegn, hvor det gælder om at holde det, der kommer udefra, væk. Det sker i krig. Det sker, når vi føler os angrebet. Men hvis det bliver en permanent tilstand for mennesket såvel for nationen, så bliver vi ensomme og isolerede. At have nok i sig selv, at være selvtilstrækkelig. Det var i hvert fald tidligere negative udtryk, ikke noget at stræbe efter. Hvis grænsen bliver et tæt hegn, en mur, der adskiller personen eller nationen fra omverdenen, så tørrer vi ind som en gammel nød i en skal.

Grænsen kan også være en hinde. En hinde som en trommehinde, der befinder sig mellem det indre og ydre og hele tiden bringes i svingninger. Den formidler indtrykkene fra omverdenen til personen, så der opstår forståelse og endda fornøjelse ved at høre noget andet end sig selv.

Og grænsen kan være et delta. Et delta er grænsen mellem to forskellige former for vand, en å og det åbne vand. Hvor de mødes, opstår noget nyt, en blanding, der giver frugtbart land eller smukt landskab. Det bliver et grænseland. Forskellige strømninger fra forskellige kilder mødes og løber sammen. Identiteten er kilden, og i mødet med omverdenen sker der en forandring – både berigelse og tab. Selvom vi er begrænsede i os selv, så bliver vi forandret i mødet med "det andet".

Grænsen er, hvor noget ender, og noget andet begynder. Det grænseløse rum er gråt og tomt. Men grænser kan være ligesom adskillelsen mellem farverne i regnbuen. De forskellige farver er klart forskellige, men de glider over i hinanden i de grænseområder, hvor de blander sig.

"Hvis grænsen bliver et tæt hegn, en mur, der adskiller personen eller nationen fra omverdenen, så tørrer vi ind som en gammel nød i en skal".

- Marianne Christiansen

En regnbue med sorte streger imellem de rene, entydige farver ville være – ja, måske nok menneskelig, men ikke himmelsk. Grim ville den blive og uden grænselændenes skønhed.

Kirke på grænsen

Dette magasin for Haderslev Stift har naturligvis 100-året for grænsedragningen og Genforeningen som tema. Så meget mere, som Haderslev Stift simpelthen er født ud af Genforeningen: Haderslev Stift blev til som et integrationsprojekt mellem Nørrejylland og Sønderjylland, den del af det daværende Slesvig stift, som var blevet skilt fra Slesvig-biskoppen ved den nye grænsedragning. Langvarige kirkepolitiske forhandlinger gik forud også for de nye grænser for stifterne. Man endte med ikke at ville have et rent sønderjysk stift langs hele grænsen. Derimod valgte man at strække Ribe stift sydpå, så Tønder og Tørning Len igen blev en del af Ribe stift, som det havde været før 1864, og så altså oprette et nyt stift med Haderslev som domkirkeby til at rumme den del af Slesvig stift, som var endt nord for grænsen. Slesvig Stift gik oprindelig op til Kolding, Så den østlige del af Sønderjylland skulle forenes med de østjyske amter op til og med Hatting og Bjerre herreder i Vejle Amt. Ved den nye grænsedragning blev andre grænser nedbrudt eller ændret: stiftsgrænser og kulturelle grænser.

Genforeningen var ikke kun genforening, men også en ny forening: Noget skulle forenes på en ny måde, som ikke før havde hørt sammen. Haderslev Stift blev altså den folkekirkelige måde at forene den landsdel, der før havde tilhørt forskellige administrative og kulturelle enheder. Selvom sognene nordpå i stiftet aldrig blev direkte berørt af grænsedragningerne efter 1864 og i 1920, så kom de til at høre sammen med grænsesognene og fik del i den fælles historie som en del af Haderslev Stift. Inden for de seneste år er ydermere de danske menigheder i Sydslesvig blevet tilknyttet Haderslev-biskoppen, og har derved også fået en tilknytning til Haderslev Stift. Nord for grænsen har vi det tyske mindretal, som uden for de gamle købstæder samler sig i frie menigheder i Nordschleswigsche Gemeinde, og inden for folkekirken bliver betjent af fire bypræster i henholdsvis Tønder (Ribe stift), Sønderborg, Aabenraa og Haderslev. På denne baggrund har der udviklet sig et nært samarbejde og venskab hen over grænsen med den tyske Nordkirche og med Ribe stift. På alle måder er Haderslev Stift præget af Grænselandet.

Inspiration i Grænselandet

I dette stiftsmagasin ser vi på Grænselandets særkender og rigdomme. Hvad betyder Grænselandets ”delta” for det kirkelige liv? Hvad betyder det, at der altid er sproglige og

kulturelle mindretal, og hvordan er det at være mindretal? Det er jo ikke kun et historisk fænomen ved den dansk-tyske-grænse, men i høj grad et aktuelt vilkår i en tid, hvor vi er opmærksomme på, at ”vi” er mange mindretal, der udgør flertalsbefolkningen. Der er stor inspiration at hente i Grænselandet til, hvordan nationalitet og sprog ikke nødvendigvis er et ”enten-eller”, men for mange et ”både-og”: Både dansk og tysk og sønderjysk eller sydslesvigsk. Så kan man nok også være både ukrainsk, pakistansk, iransk, palæstinensisk, dansk og østjysk.

Den historiske bevidsthed er måske stærkere i Grænselandet end i andre egne. Dog er vi alle præget af, hvad vi husker, og måden, vi husker det på. Det gælder som mennesker og som nation. Mindekulturen, som kommer under behandling her i magasinet, er vel ikke i sig selv særlig kirkelig – skønt man med rette kan sige, at hele kirkens liv er en mindekultur: Vi husker, hvad Jesus sagde og lærte, vi mindes hans liv og død og opstandelse, og vi mindes vores kære og de generationer, der gik forud for os. Vi husker biblens fortællinger. Kirkens erindring ligger også i gudstjenesten: Det drejer sig både om fortid og nutid og fremtid. Alt sammen, fordi det har betydning for os i dag.

Minder og hukommelse er ikke fortid, men nutid. De former vores syn på livet og verden og fremtiden. Men også i forhold til den almindelige historiske erindring – f.eks. af Genforeningen, 5. maj, 1. Verdenskrigs afslutning og alle de andre historiske begivenheder som mindes enten ved jubilæer eller ved mindesmærker – også i forhold til dem har kirken en opgave. Det blev præsterne ved det årlige fælles dansk-tyske-præstestævne mindet om af teologiprofessor Tim Lorenzen fra Kiel, som sagde: ”Kirkens opgave i mindekulturen er at forkynde forsoning og fred ind i de minder, der ellers ville kunne føre til hævnfølelse, selvhævdelse eller triumf over andre. ”Det gælder egentlig såvel på det personlige plan som i samfundet.

Derfor er dette stiftsmagasin viet til Genforeningen og mindet om den og ikke mindst nutidens vilkår og muligheder i Grænselandet. Men temaet ”Kirke på grænsen” har naturligvis også en bredere betydning:

Jesus på grænsen

*”Vor kære herre Jesus Kristus,
du som brød gennem grænsen mellem himmel og jord.
du som bryder gennem alle grænser,
mellem folk og fremmede,
mellem retfærdige og syndere,
mellem sunde og syge –”*

Sådan lyder det i en af bønnerne til 14. søndag efter trinitatis (skrevet af Anna Sofie Seidelin). Evangelielæsningen den dag er fortællingen om Jesus, der går i Grænselandet mellem Samaria og Galilæa, mellem det fremmede og det

*”Det er ingen kunst at komme til
at leve på afstand af hinanden
og gøre grænserne til mure frem
for mødesteder”.*

- Biskop Marianne Christiansen

hjemlige, og helbreder nogle mennesker, der er fuldstændig udgrænsede fra samfundet, fordi de er spedalske.

Bønnen samler sig om kernen i evangeliet: Gud er blevet menneske og har derved overvundet alle de grænser og begrænsninger, som er menneskelige. Grænserne er uden betydning for Gud. Gud er gået ind i al vores begrænsethed og oplyser den med sin evige kærlighed. Selvom grænserne bliver ved med at være der for os – med døden som den yderste grænse – møder vi i Jesus en kærlighed, der rækker over alle grænser og bytter rundt på, hvem der er inden for og uden for grænserne. Hvis vi tror, at den kærlighed er en åbenbaring af Gud, så bliver vi også selv kaldt på til at bevæge os over grænser og møde hinanden i grænselandene.

For der er altid grænselande mellem mennesker: Det er dér, vi møder hinanden som forskellige, fremmede. Det er dér, hvor vi bliver kaldt på til at sætte os i hinandens sted og mærke, hvordan det er at være ”den anden”. Guds kærlighed gælder på begge sider af alle de grænser, vi kender og sætter. Den betyder, at jeg er lige så elsket og elskværdig som ”den anden” – og omvendt.

Trang til fjendebilleder

Grænsegængerer Jesus sender os, der hører om ham og står i lære hos ham, ind i Grænselandet ”mellem folk og fremmede, mellem retfærdige og syndere, mellem sunde og syge” – mellem rige og fattige, unge og gamle, troende og ikke-troende osv. Det trænger verden stærkt til. Polarisering, taler vi om. Det vil sige, at der bliver længere og længere mellem yderpunkterne: De rige bliver rigere og rigere, de fattige, fattigere – hvis det er muligt. Mennesker bliver fremmede for hinanden. I en tid, hvor man kan tale sammen på tværs af kontinenter og komme til hinanden i løbet af et døgn, er der samtidig en trang til at forstærke grænser og hegne ind af frygt for forandring og for at blive overvældet af det fremmede.

Der er en trang til male fjendebilleder af ”dem på den anden side”, hvad enten det så gælder grænsen mellem religioner, kontinenter eller politiske overbevisninger, boligkvarterer eller noget femte. Det er ikke grænserne selv, der

"Der er altid grænselande mellem mennesker: Det er dér, vi møder hinanden som forskellige, fremmede. Det er dér, hvor vi bliver kaldt på til at sætte os i hinandens sted og mærke, hvordan det er at være "den anden". Guds kærlighed gælder på begge sider af alle de grænser, vi kender og sætter. Den betyder, at jeg er lige så elsket og elskværdig som "den anden" – og omvendt".

- Biskop Marianne Christiansen

er problemet, men måden vi omgås grænserne på: Hvis vi bilder os ind, at verden eller civilisationen begynder og ender ved de grænser, vi selv kender eller har sat, så er alt uden for dem en trussel eller noget, der ikke kommer mig ved. Så kan de drukne i Middelhavet i hobetal eller dø i lejre i Mellemøsten – bare de ikke kommer i berøring med mig og mine grænser. Eller for den sags skyld opdelingen mennesker i forskellige socialgrupper eller boligområder, hvor der gælder særlige love og regler – også det gør grænserne mellem mennesker mere massive.

Det er ingen kunst at komme til at leve på afstand af hinanden og gøre grænserne til mure frem for mødesteder. Verden og vi har hele tiden brug for, at Helligånden kalder os til at sætte os i hinandens sted, så vi kommer til at gå over grænsen for at se, hvordan verden ser ud derovrefra.

Det forbinder vi ellers ikke med noget godt: Når mennesker bliver grænseoverskridende og trænger ind over andres grænser. Men der er forskel på at angribe, tvinge sig selv ind på et andet menneske eller en anden nation – og så at sætte sig i den andens sted, forsøge at forstå, hvordan der er på den anden side af grænsen. Ligesom der er forskel på at møde den andens hud med knyttet hånd eller med åben hånd.

Den grænseløse egoisme

På samme måde er der forskel på at mødes hen over grænserne og at være grænseløs. Det grænseløse bliver umenneskeligt og kaotisk – undtagen, når det drejer sig om Guds grænseløse kærlighed. Den grænseløse egoisme er den, der ikke kan skelne mellem mig og verden, men tror, at mine egne behov er det største gode i verden. Græn-

seløs griskhed og trang til større rigdom har sat naturen under pres, så naturen forarmes og mennesket skrider over alle grænser, også der, hvor andre skabninger skulle have plads. Også i det forhold må vi lytte efter Jesus og de bibelske fortællinger i det hele taget. De giver os syn for, at vi som mennesker er en del af skaberværket og ansvarlige for forvaltningen af det, og skal se og lære af markens liljer og himlens fugle. Vi skal anerkende vores begrænsning og indrømme andre dele af skaberværket deres plads.

Kirken befinder sig altid i grænselandet. For det er kirkens opgave at forkynde evangeliet, og det gælder på begge sider af alle grænser. Også i kirken kan vi have tilbøjelighed til at dele mennesker op i grupper, målgrupper, segmenter. Det sker ud fra en ide om, at vi er meget forskellige, og hvad de gamle hører, interesserer ikke de unge, og hvad de travle har brug for, er ikke det, der er brug for hos dem, som tiden falder alt for lang. Men forkyndelsen af befrielsen fra døden og ondskaben og skylden gælder alle. Fortællingen om mennesket Jesus, der vandrede over grænser og gav sig selv hen for alle uden forskel, gælder rig og fattig, syg og sund, fremmed og indfødt, ung og gammel.

Det er menneskeligt at leve med grænser og det er guddommeligt at se stort på dem. "Guds kærlighed ej grænse ved", hedder en salme (Salmebogen nr. 365). Det er kirkens opgave at formidle budskabet om den, så det kan høres på begge sider af alle grænser. I Guds evige nåde hører vi sammen. Når vi hører det, får vi måske mod til at leve med vores grænser som hud, hinder og deltaer frem for som hegn og mure. ■

Højskolemand og idehistoriker Jørgen Carlsen har rødder i Sønderborg, og for ham er grænselandets historie et bevis på, at vi kan rumme hinanden. Men som udgangspunkt var der også lagt ”affjedringsmekanismer” ind i genforeningen.

Kulturen er sejrherre i et grænseland

Af Anette Jorsal
Foto: Martin Sylvest

Den er stor og tung, og den står på Flensborg Kirkegård i al den majestætiske vælde, som en løve kan mønstre.

Istedløven.

Men i Jørgen Carlsens øjne er den lige så smuk, som den er stor, fordi den helt symbolsk rummer både grænselandets og Genforeningens historie. Først var den et dansk sejrstrofæ, derefter et tysk sejrstrofæ, for til sidst at blive en fredsgave.

- Istedløven repræsenterer en lykkelig landing på hele grænselandsproblematikken. Den blev i 1862 stillet op på Flensborg Kirkegård for at hædre de faldne i slaget ved Isted i 1850. Det vakte nogen forargelse, for slaget ved Isted var meget blodigt. Det var en dansk sejr, der lige så godt kunne have været et nederlag.

- Efter nederlaget i 1864 fik Bismarck løven transporteret til Berlin, og nu blev den et sejrstrofæ for preusserne! Den blev efterhånden glemt, indtil Politikens journalist Henrik V. Ringsted lige efter 2. Verdenskrig gjorde opmærksom på den, fortæller Jørgen Carlsen. Den kom hjem til Danmark, hvor Kong Christian X tog imod den. I mange år stod den lidt hengemt ved Tøjhusmuseet.

- Men så kom der sidst i 00'erne en anmodning fra bystyret i Flensborg om at få den tilbage på sin plads. Nu var den ikke længere et sejrssymbol. Nu blev den en fredsgave.

- Den er indbegrebet af den forsoning, som jo simpelthen skal til efter sådan en konflikt, medmindre man direkte aggressivt opdyrker en nationalisme, som hele tiden er nær af dem og os – de fremmede og os. Nu blev den et meget, meget smukt symbol.

Jørgen Carlsen, idehistoriker, tidligere formand på Testrup Højskole gennem godt 30 år og formand for Højskolesangbogsudvalget, kan sin grænselandshistorie. Til trods for at han som ung forlod grænselandet og i dag sidder midt i København, føler han sig stadig knyttet til grænselandet og dets historie. Han er da også medlem af Grænseforeningen, for som han siger:

- Deres motto er en åben danskhed, og intet ville være mere misforstået og respektløst for den proces, som beboerne i grænselandet har været igennem, end at rippe op i gamle sår og begynde at bruge jubilæet for Genforeningen til at genoplive nogle af de modsætninger, som jo har været der, og som handler om hjerteblood for mange mennesker.

- Grænseforeningen taler for fremsynethed, hvor man gerne skulle kunne rumme hinanden, og faktisk er meget af grænselandets historie en historie om, at vi kan rumme hinanden.

Affjedringsmaskiner

Som barn i 1950'ernes Sønderborg mærkede han meget lidt nogen aktuel grænselandsproblematik eller noget med ”dem og os”. Til gengæld var hans fars og farfars liv præget af landsdelens historie. Hans farfar var blandt de godt 30.000 dansksindede sønderjyder, der blev indkaldt til krigstjeneste i 1. Verdenskrig. Han kom hjem som krigsinvalid og levede ikke mange år. Hans far var ni år, da han tog afsked med sin far på Sønderborg Banegård, og da hans mor også døde forholdsvis ung, fik han forældremyndigheden over de yngre søskende.

- Min far gik i tysk skole, og han boede i Blumenstrasse. Den blev til Blomstergade efter Genforeningen, og jeg synes, der er noget befriende over, at der var måde med afgermaniseringen. Selvfølgelig fik mange gader navne efter f.eks.

Et bogskab i hjemmet i Sønderborg lagde grundstenen til, at Jørgen Carlsen valgte at læse idehistorie. Hans mors mange bøger gjorde ham nysgerrig på litteratur, og i gymnasiet blev han fanget af filosofi og eksistentialismen, som dengang midt i 60'erne havde Johannes Sløk som spydspids.

danske digtere, men Goethestrasse kom til at hedde Goethegade, og det, synes jeg, er en fin imødekommelse af, at man skal passe på, at man ikke bliver for fanatisk i sådan en antitysk holdning. Goethe var jo uanset hvad en stor digter, og han var ikke specielt nationalistisk.

- For mig at se var der allerede i udgangspunktet ved Genforeningen lagt nogle ”affjedringsmekanismer” for ikke at blive alt for bastant antitysk. Det var også klogt, for selvfølgelig var der i de større byer, og ikke mindst i Sønderborg, et stort tysk mindretal, som havde deres roklub, forsamlingshus, skole, bibliotek osv. Det var noget, man accepterede, og jeg mindes egentlig ikke nogen massiv antitysk stemning i Sønderborg.

Jørgen Carlsen har gennem årene holdt en del foredrag om ”Min sønderjyske barndom”, hvor han bl.a. fortæller om sin far, der sammen med sin bror drev en danserestaurant, hvor hans mor også hjalp til. Da han solgte restauranten, blev han løsarbejder som musiker, og han skelnede aldrig mellem, om han skulle spille ved danske eller tyske fødselsdage og sølvbryllupper.

Jørgen Carlsen blev allerede som barn en rigtig læsehest, for hans mor, der kom fra København, færdedes som ganske unge i kredse omkring digterne Jens August Schade og Tove Ditlevsen. I hjemmet i Sønderborg stod et bogskab med ”velassorteret litteratur fra øverste hylde”, som Jørgen Carlsen udtrykker det. I gymnasiet blev han optaget af filosofi, og i sommeren 1968 cyklede han som nybagt student ud til slagterens søn i Skovby på Als for at høre, hvordan han befandt sig på det nye idehistorie-studie i Århus. Han befandt sig godt og gav unge Carlsen mod på at studere netop det fag. (Slagtersønnen Hans-Jørgen Schanz blev senere professor).

Koncerter med Ars Nova

I 2020 vender Jørgen Carlsen flere gange hjem til grænselandet i forbindelse med markeringen af 100-året for Genforeningen. Han skal medvirke ved 14-15 koncerter med Ars Nova, det meget anerkendte vokalsemble fra København. Ensemblet synger, og Jørgen Carlsen skal fortælle om forbindelseslinjerne mellem Danmark og Tyskland fra begyndelsen af 1800-tallet. Og mon ikke han vil fortælle om et par af Hornemanns og Fabers kendte sange, som på den ene side gver hug til den tyske nabo, og på den anden side er en hyldelse til al den julehygge, vi har ”hugget” fra den tyske kultur:

- Hvis man nu tager ”Dengang jeg drog af sted” med en meget vellykket melodi af den fremragende komponist Emil Hornemann og tekst af Peter Faber, så er der virkelig ”tysker-bashing” på programmet! Den er skrevet under 1. Slesvigske krig i 1848, og da var stemningen jo kørt helt op.

- Men én ting er at tænke nationalt. Noget andet er at tænke kulturelt. Det samme makkerpar, Hornemann og Faber, skriver SAMME år ”Højt fra træets grønne top”. Det er lidt skægt, for stort set alle ingredienserne og næsten alle ritualerne i julen er importeret fra det store naboland.

- Her har vi den store modsætning: På den ene side en politisk, national konfrontation og på den anden side en kulturel assimilation eller integration, siger Jørgen Carlsen og refererer til historikeren Troels Lund, der skrev et kæmpe værk om dagliglivet i Norden i 1600-tallet, og som sagde: ”Den eneste gren i historien, hvor man kan tale om sejre uden at tale om nederlag, er kulturhistorien”. Og Jørgen Carlsen fortsætter:

- Kulturen akkumulerer hele tiden. Vi får gevinst på gevinst. Modsat de der kampe, der har med krig og ødelæggelse at gøre. Jeg synes, det opbyggelige perspektiv i grænselandsproblematikken er, at kulturen hele tiden triumferer uden at notere nederlag.

Grænser for et grænseland?

Næste år markeres 100-året for Genforeningen mange steder og på mange måder. Og hvad så? Er det kapitel ved at være skrevet? Er der en grænse for hvor længe, der skal være et grænseland?

- Ja, det er jo det gode spørgsmål. Jeg tror ikke, at mange af de unge generationer tænker over, at de bor i et grænseland. De tænker på området som deres hjemsted. Uanset om de er dansk- eller tysksindede.

- Meget ofte sker der en afdæmonisering og en lykkelig forbrødring mellem danskhed og tyskhed. Det kan man bl.a. se ved, at en del tyske familier i Sydslesvig vælger danske skoler, fordi de er tiltrukket kulturelt og pædagogisk af skolen.

- Det er jo en glædelig historie. Her er der ikke tale om sejre eller nederlag, men en gevinst, simpelthen, for vi vil i Danmark altid have en gevinst i, at andre, uanset hvor de

befinder sig, tænker venligt på os eller kender os.

Kirken har været med hele vejen i grænselandet og oplevet en omskiftelig tilværelse, men her 100 år efter mener Jørgen Carlsen, at kirken blot skal være det, den er alle steder.

- Kirken i grænselandet skal ikke andet, end hvad en kirke i det hele taget skal. Nemlig at være rammen om et kristent menighedsliv, forstået på en sådan måde, at tærsklen ind til kirken ikke skal være for høj. Og her kommer vi ind på noget af det grundtvigske, for jeg tror, der er en ganske bestemt grund til, at omkring 75 procent af den danske befolkning er medlem af den danske folkekirke.

- Det kan godt være, at de ikke går så meget i kirke, men som Løgstrup siger: ”De STÅR i den”. Jeg tror en del af forklaringen er den grundtvigske frihedstradition, som også har bredt sig til kirken i den forstand, at Grundtvig er dygtig til at sætte kristendommen ind i en kontekst med den civile kultur på en sådan måde, at kirke og samfund hænger meget mere sammen end i mange andre lande.

Fuldstændig entydigt

Omvendt kommer der kun et par procent i kirke hver søndag, så der er måske i 2020 en grænse for kirken? Måske er der slet ikke brug for den åndelighed, som kirken kan bidrage med i et samfund, hvor naturvidenskaben ofte sætte dagsordenen?

- Svaret er så fuldstændig entydigt! Det er der i dag, det var der i går, og det er der også i morgen! Den dag åndeligheden ikke længere eksisterer som en dimension, kan den sidste lukke og slukke. I det øjeblik vi taler om kærlighed, håb, forventning, tro, glæde, eller vrede, taler vi om åndelighed.

- Som én har udtrykt det engang: Det er en materialistisk interesse at kæmpe for sit daglige brød, men at kæmpe for andres ret til at få det daglige brød, er en åndelig kamp. For den overstiger din egen individuelle interesse.

Igen fornægter det sig ikke, at Jørgen Carlsen i mange år har været engageret i arbejdet med Højskolesangbogen og netop nu er formand for udvalget, der arbejder med den næste version af sangbogen, for – igen – refererer han til en sangtekst:

- Tag en børnesang som ”Jeg ved en lærkerede, jeg siger ikke mere”. Ånden består i, at det her barn kender tilstedeværelsen af en lærkerede, men vil ikke sige, hvor den er. Det her barn møder virkeligheden med ansvar, for den eneste grund til ikke at røbe gemmestedet er, at barnet erkender, at der er ondskab. Den findes. Barnet kunne være ligeglad, men denne beskyttelsestrang er udtryk for ånd.

Jo, kirken har meget at byde på, ifølge Jørgen Carlsen, meget mere end humanismen. Den rummer en tro på, at

Jørgen Carlsen er ofte på farten, for han holder mange foredrag, og med den hukommelse, han er beriget med, kan han hive et væld af citater ned fra store filosoffer, teologer eller forfattere.

BLÅ BOG

Jørgen Carlsen

70 år, født, opvokset og student fra Sønderborg. Mag.art. i idehistorie i 1977 fra Aarhus Universitet. Derefter ansat på Aarhus Universitet og Danmarks Lærerhøjskole, inden han blev forstander for Testrup Højskole i 1986, hvor han var frem til 2017. Medlem af Etisk Råd 201-16, klummeskribent i Kristeligt Dagblad, foredragsholder, formand for Højskolesangbogsudvalget, der skal samle den næste udgave af Højskolesangbogen, der kommer i 2020. Gift med Anne Margrethe Zacher Carlsen, to døtre og to børnebørn.

Gudstjenester på dialekt i Sønderjylland er populært, men der må ikke gå show i det, siger sognepræst Malene Freksen, Notmark Sogn på Als.

Gudstjenest å synnejysk trækker folk i kirke

Af Anette Jorsal
Foto: Lene Esthave

Hold da op! Her kommer man et kvarter før, at gudstjenesten går i gang, og så er der kun én parkeringsplads tilbage! Det er ellers ikke p-pladser, der mangler ved kirken i Notmark Sogn, der tæller 1.574 indbyggere.

De rykker lidt sammen på bænken for at give plads til skribenten. Solsikker i vaser skinner om kap med septembersolen, der sender sine lune stråler ind gennem de store sydvendte vinduer.

Malene Freksen, sognepræst gennem 12 år i Notmark Kirke, indleder gudstjenesten. Alt er, som det skal være. Det hele er til at forstå. Det foregår på fint rigsdansk.

Indtil hun går på prædikestolen. Nu skal øresneglen indstilles på dialekt, for prædikenen bliver leveret på syngende synnejysk. "Å Jesus han sæje". Vi "hyrer edde" ned på bænken, "jen edde jen". Hun siger "hause" i stedet for husker og "møj" i stedet for meget, mens hun prædiker ud fra dagens

tekst fra Markusevangeliet, som handler om folk, der kom til Jesus med en døv mand, som de gerne ville have Jesus til at lægge hånd på. I stedet tog han den døve mand til side, stak sine fingre i hans ører, spyttede og rørte ved hans tunge. Jesus så mod himlen og sagde til den døve: "Effatha!" – "Luk dig op". Og som Malene Freksen sagde i sin præken å synnejysk: "Når du ofner dæj op, så ofner værden sæj".

Betænkelig præst

Der bliver lyttet intenst til Malene Freksen, der er tydelig i sin udtale af "æ synnejysk sprog", og som flere gange fremkalder et smil og en klukken fra tilhørerne.

Malene Freksen har i godt ti år holdt prædiken på sønderjysk tre til fire gange om året. Hun blev i sin tid spurgt, om hun ikke ville holde gudstjenester på sønderjysk. Som hjemvendt sønderjyde med rødder i Sønderborg kunne hun jo sproget.

- Men jeg var faktisk ikke så vild med ideen. Jeg var lidt betænkelig ved, at der kunne gå show i det, og jeg ville ikke stimulere min entertainerside. Jeg ville gerne forblive i høj-messen, som jeg holder uendelig meget af. Men omvendt – efter at en, to og flere spurgte – syntes jeg også, at det var vigtigt, at jeg kunne springe over min egen skygge, og jeg kastede mig ud i det, siger Malene Freksen.

Hun fandt ret hurtigt en form, som hun havde det godt med. Det er kun prædikenen, der er på sønderjysk. Ritualerne er på højdansk, for her kan hun ikke se sig selv stå og gennemføre det på sønderjysk.

- For det er vigtigt, at alle, der kommer i den danske folkekirke, forstår det. Her skal man føle sig home safe, uanset hvor man er, siger Malene Freksen.

Et benspænd

Hun har givet sig selv det benspænd, at hun skal holde den prædiken, hun ellers ville holde.

- Det sjove er, at jeg er meget bibelnær i mine sønderjyske prædikener. Ja, det er jeg i det hele taget i mine prædikener, men jeg kan mærke, at Bibelen skal stå stærkt, når jeg prædiker på sønderjysk. Jeg skal ikke bare stå og bruge alle de sjove ord, for der er jo rigtig mange sjove ord på sønderjysk.

Malene Freksen taler til daglig sønderjysk med langt de fleste af dem, hun møder i sognet.

- "Æ sprog ka jo nau mæ fortrålehej", og jeg taler dialekt med ni ud af ti her i sognet. Ja, det gør jeg da. Det er jo det sprog, vi taler her, og derfor er det nemt for mig at prædike ind i min menighed, som jeg kender godt, fortæller Malene Freksen.

Populært

Men der skal være balance i antallet af prædikener på sønderjysk, og derfor er der kun tre-fire gudstjenester med prædiken på dialekt.

- Det skal ikke være sådan, at der sidder dåbsgæster, der tvinges ind i noget, som de føler sig fremmed i. Derfor er det også tydeligt annonceret, når det foregår på dialekt.

Til gengæld er det tydeligt, at de sønderjyske prædikener er populære. Der er flere i kirke, end de omkring 70 kirkegængere, der møder op til de almindelige gudstjenester.

- Jamen, det er fint. Det tager vi med, smiler Malene Freksen, som har på fornemmelsen, at der også er nogen, der lige skal tjekke, om hun nu også kan ægte sønderjysk. Men det kan hun.

Malene Freksen har været præst i 12 år i Notmark Sogn, og hun har næsten alle år holdt tre-fire gudstjenester på sønderjysk.

Meninger om prædiken på dialekt

Jeg var lidt betænkelig ved, at der kunne gå show i det, og jeg ville ikke stimulere min entertainerside. Jeg ville gerne forblive i højmessen, som jeg holder uendelig meget af.

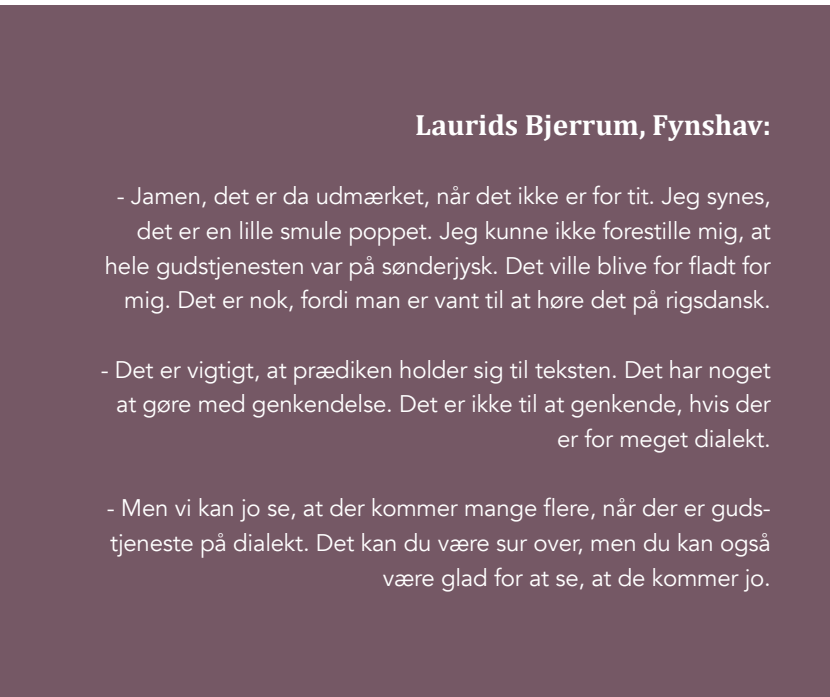
- Sognepræst Malene Freksen, Notmark Sogn

Christoffer Bay Reinke, Fynshav:

- Det er meget fint, at prædiken er på sønderjysk. Det viser, at det er Sønderjylland, og der er mange, der kan tale sønderjysk. Jeg er ikke så god til at tale det, men jeg kan godt forstå det meste.

- Det er ok, at det bare er en gang imellem, ellers bliver det nok for meget. Jeg vil hellere høre det på rigsdansk.

Laurids Bjerrum, Fynshav:

- Jamen, det er da udmærket, når det ikke er for tit. Jeg synes, det er en lille smule poppet. Jeg kunne ikke forestille mig, at hele gudstjenesten var på sønderjysk. Det ville blive for fladt for mig. Det er nok, fordi man er vant til at høre det på rigsdansk.

- Det er vigtigt, at prædiken holder sig til teksten. Det har noget at gøre med genkendelse. Det er ikke til at genkende, hvis der er for meget dialekt.

- Men vi kan jo se, at der kommer mange flere, når der er gudstjeneste på dialekt. Det kan du være sur over, men du kan også være glad for at se, at de kommer jo.

Lydia Jensen, Fynshav, næstformand og kontaktperson i menighedsrådet:

- Når det bare er prædikenen, der er på sønderjysk, kan jeg godt li' det. Jeg synes ikke resten af gudstjenesten skulle være på sønderjysk, og det skal ikke være så tit, men et par gange om året er festligt, når vi nu bor her, hvor vi bor, og præsten er god til det.

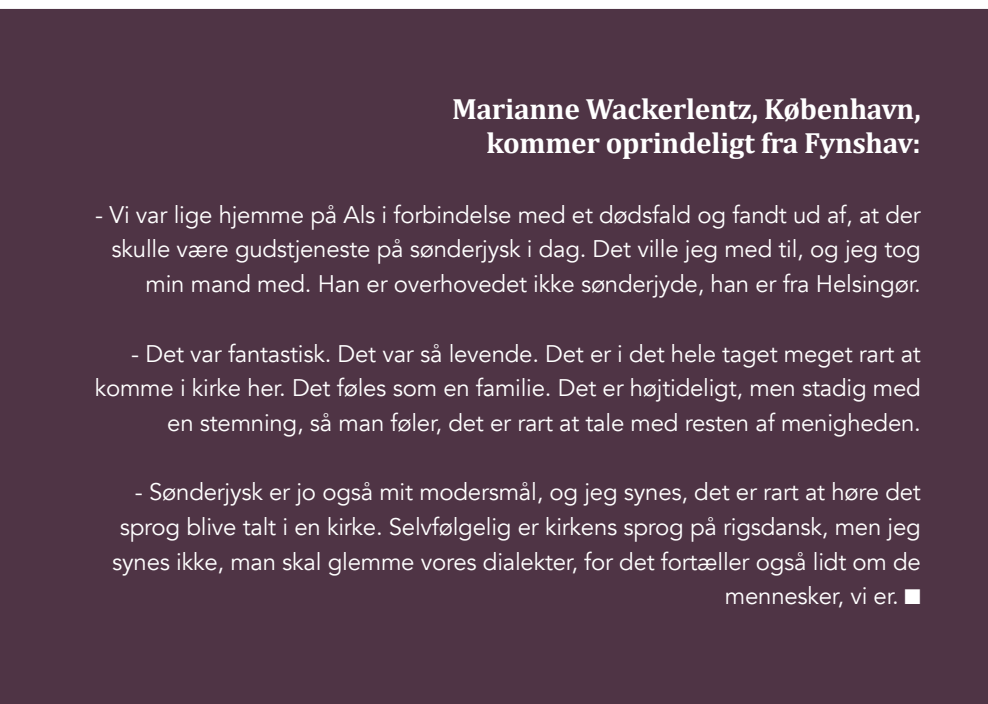
- Det skal ikke overdrives. Det skal være for alle, og alle kan ikke forstå det.

Gunnar Hansen, Almsted:

- Jeg kommer altid, når der er prædiken på sønderjysk. Jamen, det er jo vores sprog. Og den lokale stemning, som vores fantastiske præst kan skabe, og så taler hun SYNNEJYSK til os – jamen, det er jo alletiders. Du føler faktisk ikke, du er i kirken. Du føler mere, at du sidder derhjemme. Det må hun gerne oftere.

- Og folk kommer jo fra hele Als. Det er jo helt utroligt. De kommer, fordi det er på sønderjysk, men også for Malene, for hun er jo et samlingspunkt for hele sognet. Jeg taler altid sønderjysk med hende. Fladt sønderjysk.

Marianne Wackerlantz, København, kommer oprindeligt fra Fynshav:

- Vi var lige hjemme på Als i forbindelse med et dødsfald og fandt ud af, at der skulle være gudstjeneste på sønderjysk i dag. Det ville jeg med til, og jeg tog min mand med. Han er overhovedet ikke sønderjyde, han er fra Helsingør.

- Det var fantastisk. Det var så levende. Det er i det hele taget meget rart at komme i kirke her. Det føles som en familie. Det er højtideligt, men stadig med en stemning, så man føler, det er rart at tale med resten af menigheden.

- Sønderjysk er jo også mit modersmål, og jeg synes, det er rart at høre det sprog blive talt i en kirke. Selvfølgelig er kirkens sprog på rigsdansk, men jeg synes ikke, man skal glemme vores dialekter, for det fortæller også lidt om de mennesker, vi er. ■

De kommer begge fra Sydslesvig. De har begge læst teologi på samme hold. Og de er begge vendt tilbage til grænselandet, for her ser de mange muligheder, ikke mindst inden for ungdomsarbejdet.

Unge præster tog hjem til grænselandet

Af Anette Jorsal
Foto: Lene Esthave

Den tyske tale forstummer, da journalisten dukker op. Begge slår straks over i dansk, men hvis man indstiller antennerne ret præcist, kan man godt ane, at Alena har denne her særlige sydslesvigske dialekt, mens Julies sproglige rødder kun viser sig i glimt.

Julie er med egne ord også mere en hybrid-sydslesviger, for Julie Aulkær Glöe var ti år, inden hun rykkede til Sydslesvig med sin tyske mor, sin danske far og sin storesøster. Alena Strelow er til gengæld født og opvokset i Rendsborg med en mor, der hører til det danske mindretal, og en far med rødder i Østpreussen. Han talte tysk, men han lærte "forældredraeftens-dansk", som Alena siger!

De er veninder, og gensynsglæden er stor, for der er i øjeblikket ikke meget tid til så mange sammenkomster. De har megatravlt som nye præster, der lige har taget fat på deres første embeder. Julie Aulkær Glöe blev den 13. januar i år indsat som præst i Hammelev Sogn, mens Alena Strelow 1. januar i år begyndte som præst i Valsbøl Pastorat i Sydslesvig.

Efter flere års teologistudier på samme hold på Aarhus Universitet er de vendt tilbage til grænselandet. Alena er tilbage i Sydslesvig, mens Julie er på den danske side af grænsen.

De unges identitetstvivl i Sydslesvig

Men hvorfor tilbage til grænselandet? Hvorfor tilbage til Sydslesvig? Hvor der på en god søndag er 10-12 kirkegængere i Valsbøl.

- Fordi jeg både gerne vil lave ungdomsarbejde og gerne vil styrke kirken, men især fordi jeg godt kan forstå de unges identitetstvivl og usikkerhed i Sydslesvig: Er vi danskere, eller

er vi tyskere. Man indgår i en blandet salat af sprog. Jeg har mødt mindretalspræster, der ikke er så gode til det tyske, og det kan være en hæmsko i arbejdet med de unge. Men jeg har en ressource, fordi jeg kan begge sprog, og den vil jeg faktisk gerne bruge.

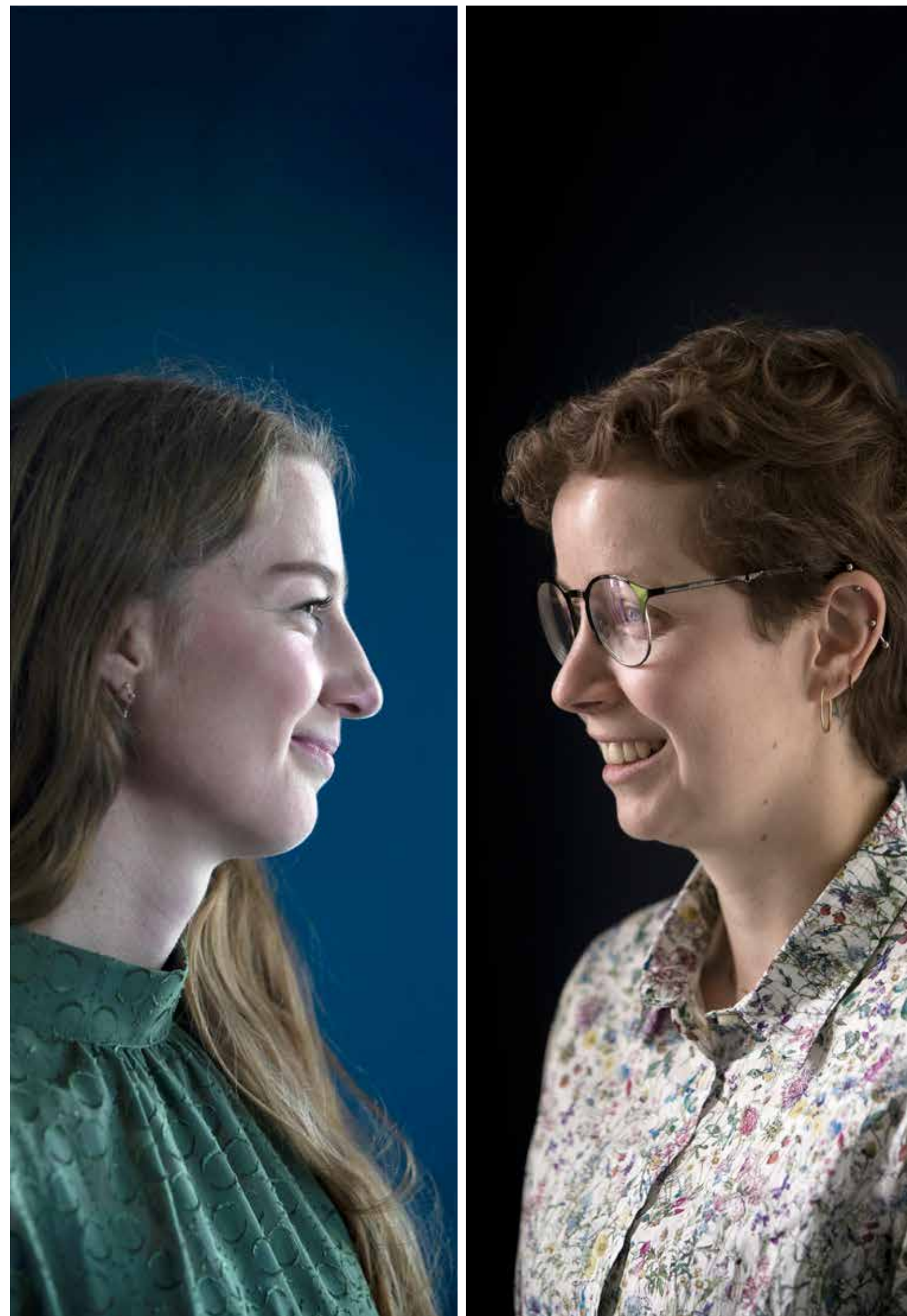
Hun har mange planer om at begynde med minikonfirmander, ungdomsklub, børnefamiliegudstjeneste, som hun har opbakning til, men hun er også godt klar over, at hun ikke kan det hele på én gang, og at det kræver frivillige.

Julie Aulkær Glöe har foreløbig slået sig ned nord for grænsen, men hun har ikke sluppet mindretallet. Hendes konfirmander blev i september inviteret med på den store konfirmandlejr, som mindretallet i Sydslesvig holder hvert år. På den måde får de danske konfirmander en oplevelse af de unge fra det danske mindretal nede hos naboen, og konfirmanderne fra det danske mindretal møder unge danskere fra den anden side af grænsen.

Vent lidt

Både Alena og Julie blev varmt anbefalet at søge erfaring som præster i Danmark, inden de vendte tilbage til Sydslesvig. Når de under studierne var hjemme for at hjælpe til ved de store konfirmandlejr i Sydslesvig, var de blevet store nok til at sidde med ved ostebordet om aftenen, og mindretalspræsterne var klare i mælet: Begynd i Danmark! Få noget erfaring! Oplev den danske folkekirke!

- Det handler ikke mindst om at få noget rutine i kirkelige handlinger. I Sydslesvig er der ikke mange kirkelige begivenheder. Der er ikke mange bryllupper eller dåbshandling. Derfor blev vi anbefalet at tage fem til ti år i Danmark for ikke at stå fremmed over for de kirkelige handlinger, fortæller Alena Strelow.

Alena Strelow, til højre, var glad for at have Julie Aulkær Gløe ved sin side under teologistudiet, for det var ikke altid, hun forstod, hvad de andre mente, når de f.eks. refererede til episoder i "Mata-dor". Og hun bad sine medstuderende om at rette hende, hvis hun brugte de forkerte danske ord.

Med et nærmest skamfuldt smil tilføjer hun:

- Men jeg er nok ikke så god til at lytte til gode råd...

Årsagen var ganske enkelt, at der hurtigt kom en stilling i Sydslesvig, som hun meget gerne ville have. Erfaringen viser, at mange præster, der bliver ansat i Sydslesvig, bliver længe i stillingen, og derfor kunne der gå lang tid, inden der blev en stilling ledig. Så Alena sendte en ansøgning og fik embedet i Valsbøl tæt på Flensborg. Julie Aulkær Gløe lyttede til gengæld til rådene.

- Jeg vil gerne være i grænselandet, men ikke helt over grænsen endnu. Jeg synes, det er dejligt at få begge sider af grænsen med. Jeg ser en stor værdi i den sydslesvigske kultur, men samtidig har jeg brug for at få nogle år i den danske folkekirke.

Ud over at være præst i Hammelev Sogn er hun også studenter- og gymnasiepræst, og det passer godt til hendes store interesse for sjælesorg.

Længe næret ønske om at blive præst

De er begge 27 år, og de fandt allerede som ganske unge ud af, at de ville være præster. Alena Strelow var kun omkring 14 år, da hun vidste, hun skulle være præst. I 9. klasse var hun i praktik hos den danske præst i Rendsborg. Ikke fordi hun var specielt kristent opdraget. Familien kom sjældent i kirken, men hun havde altid været interesseret i kirken.

- Måske spiller det også ind, at min far døde, da jeg var 12 år. Det blev min indgang til kirken. Da jeg begyndte at gå til konfirmandforberedelse, vidste præsten, hvad der var sket, og hun tog hånd om mig. Det var skønt. Gennem de store konfirmandlejre for konfirmanderne fra den danske kirke i Sydslesvig fik hun kontakt til Ten Sing, som handler om sang og musik med et kristent islæt.

Julie Aulkær Gløe var 14-15 år, da hun så et opslag i mindretallets kulturhus i Flensborg om en Ten Sing gruppe for unge, der var glade for sang og musik. Det var Julie, og hun blev forsanger i rockgruppen. Ten Sing er med på de store konfirmandlejre i Sydslesvig, og her mødte Julie og Alena hinanden.

Kirketjener som ung

Allerede i løbet af gymnasietiden fandt Julie ud af, at hun skulle være præst. Hun havde fået et job som kirketjener i Helligåndskirken i Flensborg, og det gav mening for hende.

- Jeg husker især de morgener, hvor jeg kom som den første i kirken. Det var buldermørkt, og mens jeg gik og tændte lys, var der en stilhed, som optog mig meget. Jeg kom i virkelig god tid for at nå at opleve den ro og at være i det rum. For Alena var der aldrig en plan B. Hun vidste hun skulle være præst, for hun havde set på de store konfirmandlejre, hvilken forskel ungdomsarbejde kan gøre. Julie havde derimod et alternativ i psykologi-studiet.

- Men jeg fik en vis modstand mod den del af psykologien, hvor der er en tendens til, at folk bliver puttet i kasser. I teologien får man en ekstra spiller med i form af tro, Gud og kristendom, og jeg oplevede, at teologien på den måde kunne hjælpe mennesker.

- Jeg er vokset op i et hjem, som er meget generøst, og hvor der er en stor lyst til at give og hjælpe. Men i min gymnasietid følte jeg mig flere gange misforstået. Nogle spurgte mig, hvorfor jeg altid var så venlig!! Ikke at jeg ikke også kan dumme mig eller være i dårligt humør, men det fik mig til at tænke på, at jeg som præst ikke ville få de spørgsmål. En præst bliver ikke tillagt nogen bagtanker for at være hjælpsom og imødekommende, ler Julie Aulkær Gløe.

Jeg vil gerne være i grænselandet, men ikke helt over grænsen endnu. Jeg synes, det er dejligt at få begge sider af grænsen med. Jeg ser en stor værdi i den sydslesvigske kultur, men samtidig har jeg brug for at få nogle år i den danske folkekirke.

- Julie Aulkær Gløe

Jeg kan godt forstå de unges identitetstvivl og usikkerhed i Sydslesvig: Er vi danskere, eller er vi tyskere. Man indgår i en blandet salat af sprog.

- Alena Strelow

De gik straks i gang med studiet efter gymnasietiden, og det blev seks intense år. Også hårde år, siger Alena Strelow:

- Der er grænser for hvor meget, jeg kan sidde og nørde i teologi og putte det ind i en prædiken. Som præst i Sydslesvig skal jeg kunne sætte teksten ind i en dagligdags kontekst, som er let forståelig. De, der kommer i en dansk kirke i Sydslesvig, har ikke nødvendigvis samme danske ordforråd som danskere. Nogle taler tysk derhjemme og kun dansk i skolen eller foreningerne. Andre er tyskere, der har valgt det danske til.

- Derfor var jeg meget glad for praktisk teologi og for de etiske fag.

Det rette fag

Julie Aulkær Gløe var straks meget optaget af etik og religionsfilosofi, som hun af sig selv allerede var begyndt at læse, da hun gik i gymnasiet.

- Da vi flyttede fra Danmark til Tyskland, var jeg måske lidt ensom, og jeg læste rigtig meget litteratur. Det var min måde at fordybe mig på. Derfor blev jeg med det samme fanget af de fag, for nu dukkede de tanker, jeg som 15-16-årig havde haft om eksistentialisme.

De er begge glade for, at de holdt ud, og nu er de i gang som præster. Det er hårdt, for alt er nyt, men de er ikke i tvivl om, at de valgte det rette fag. ■

De bor, lever og arbejder i Syd- og Sønderjylland, men få kender deres historie:
De østeuropæiske arbejdere. Det besluttede den daværende sognepræst og
menighedsrådet i Egvad Sogn sig for at gøre noget ved.

Østeuropæerne er det nye mindretal

Af Lene Kjældgaard
Foto: Lene Esthave

Siden østudvidelsen i EU i 2004 er antallet af beskæftigede østeuropæere i Danmark mere end fordoblet. Det viser tal fra bl.a. Beskæftigelsesministeriet og Dansk Arbejdsgiverforening. Det betyder, at antallet af medarbejdere i Danmark fra de såkaldte EU11-lande er steget fra knap 5.000 fuldtidspersoner i 2004 til ca. 66.000 fuldtidspersoner i 2018. Tendensen har været overordentlig tydelig i Syd- og Sønderjylland, dels grundet placeringen tæt på grænsen, dels fordi en tung del af dansk industri befinder sig i landsdelen. Også mange landbrug benytter sig af østeuropæisk arbejdskraft, der kan komme til at leve relativt isoleret langt ude på landet eller i småbyer med et manglende netværk og kontakt til det danske lokalsamfund.

En vigtig, men usynlig gruppe

Netop det var tilfældet i Egvad Sogn, der ligger i Aabenraa Provsti. Daværende sognepræst Inge With Johannesen og medlem af menighedsrådet Peter Kaczmarek besluttede sig i 2016 for at række en hånd ud til sognets godt 40 udlændinge uden dansk statsborgerskab - primært østeuropæerne fra lande som Polen og Rumænien. Med 10.000 kroner i økonomisk støtte fra Folkekirkens Udviklingsfond etablerede præsten og to menighedsrådsmedlemmer en række arrangementer under titlen "Kend din nabo – også din udenlandske nabo", der havde til formål at give de østeuropæiske arbejdere en større kontaktflade til lokalsamfundet og give danskerne i området en mulighed for at lære østeuropæerne at kende.

- Baggrunden for arrangementerne var, at der boede rigtig mange østeuropæerne i et meget lille sogn. Det var mennesker, man aldrig så, bl.a. fordi de arbejdede om natten og ude på landet hos bønderne. Man så dem på en knallert i mørket om morgenen, uden rigtigt at vide, hvem de var, så det var en gruppe mennesker, der simpelthen var usynlige i lokalsamfundet, men faktisk spillede en stor

rolle, fordi de var med til at holde landbrugene gående, forklarer daværende sognepræst i Egvad Sogn, Inge With Johannesen.

Et ensomt liv uden fællesskabet

Hverken kirken eller det lokale foreningsliv havde kontakt til østeuropæere i sognet. Det ville Inge With Johannesen og menighedsrådet gerne gøre noget ved.

- Vi havde en fornemmelse af, at de østeuropæiske arbejdere ikke havde ret meget at lave i deres fritid, bl.a. fordi de ikke havde kontakt med os. Vi havde en tro på, at de gerne ville have et dansk netværk, mens vi samtidig gerne ville sætte nogle navne, ansigter og smil på en usynlig gruppe mennesker i lokalsamfundet. Det giver en tryghed at vide, hvem der bor i ens område og hvorfor, siger Inge With Johannesen.

Sammen med to menighedsrådsmedlemmer, bl.a. Peter Kaczmarek, hvis polske bedsteforældre i sin tid bosatte sig i Danmark, bankede menighedsrådet og præsten på dørene hos de østeuropæiske arbejdere for at invitere dem til fem-seks arrangementer, hvor 20-30 deltagere dukkede op hver gang. Heraf var halvdelen østeuropæere og halvdelen danskere.

- Jeg har selv været landmand og vidste, der gik en del østeuropæere rundt på gårdene, som ikke havde et socialt liv uden for deres arbejde. Jeg mener, det var vigtigt, de blev en del af det kulturelle fællesskab, for ellers bliver det jo et trist og ensomt liv, forklarer Peter Kaczmarek.

Nedbrød fordommene

Både daværende sognepræst Inge With Johannesen og Peter Kaczmarek betegner arrangementerne som en succes.

- Der var en fast kerne, som var meget engagerede og tog

rigtig godt imod tilbuddet, mens vi skulle være mere opsøgende over for andre. Men arrangementerne har helt klart været med til at nedbryde de fordomme, nogle danskere måske har om østeuropæere. Derfor var det også godt, at så mange lokale dukkede op. Jeg synes, vi som danskere skal være åbne over for nye mennesker i lokalsamfundet. Det er os, der har overskuddet over for en gruppe mennesker, der kommer, fordi de ikke kan få job derhjemme. De har høje landbrugsuddannelser, er flittige og i det hele taget fantastiske mennesker, siger Peter Kaczmarek, der efterfølgende har mødt flere af de østeuropæiske arbejdere til fællesspisning eller set børnene til gymnastik i de lokale foreninger.

De lokale er venlige

Ægteparret Alin og Anna Neagoe var nogle af dem, der deltog i det gamle Egvad Sogns arrangementer for østeuropæiske arbejdere. Her mødte de både lokale danskere og østeuropæere, der ligesom dem selv er kommet til området omkring Egvad Sogn for at arbejde. De har begge fast arbejde som landbrugsmedhjælpere og hørte om arrange-

menterne "Kend din nabo – også din udenlandske nabo" gennem Alin Neagoes chef, der var en god bekendt af Peter Kaczmarek.

- Vi tog med alle de gange, arrangementerne foregik, fordi vi gerne ville bakke op om ideen. Det er rart at møde nye mennesker, både fra ens eget land og fra lokalområdet. Vi bliver også bedre til at tale dansk, hvis vi taler med andre danskere, forklarer Alin Neagoe.

Ægteparret stammer fra Rumænien, hvor de begge har taget lange universitetsuddannelser. 32-årige Alin Neagoe er uddannet ingeniør med speciale i miljøplanlægning, mens 34-årige Anna Neagoe er uddannet hortonom. Parret kom til Danmark for at arbejde i 2011 og har været her lige siden. - Under finanskrisen var det meget svært at få arbejde i Rumænien. Det firma, jeg arbejdede i, nedlagde min afdeling, så vi besluttede os for at flytte til Danmark for at tjene penge, fortæller Alin Neagoe, der sammen med sin kone startede med at arbejde som ufaglærte anlægsgartnere, inden de blev ansat i landbruget.

- Vi er meget glade for at bo og arbejde i Danmark. Folk er venlige, skoler og hospitaler er gode, og tingene fungerer. Vi forsøger at blive bedre til dansk og har fået et godt forhold til de lokale beboere, som er søde og imødekommende. De kan også hjælpe os, hvis der er noget, vi har brug for hjælp til, forklarer Anna Neagoe, der netop er gået på barsel, da hun venter parrets første barn. ■

Danske og tyske konfirmander konfirmeres i Tinglev Kirke. Hver for sig. Der er forskelle på konfirmationerne, men også ligheder. Den tyske præst mener dog, at det er godt fortsat at holde fast i konfirmation på begge sprog, hver for sig.

Forskellige konfirmationer i samme kirke

Af Anette Jorsal
Foto: Lene Esthave

De har alle den samme alder. 14 år. De bor alle i Tinglev eller omegn. De er alle konfirmeret i foråret 2019. I den samme kirke. Tinglev Kirke. Men på hver sin måde.

Louise Matzen og Jeppe Ohls Johannsen er danskere, går på den danske skole i byen og blev konfirmeret af den danske præst Søren Wogensen i Tinglev Kirke.

Freja Mathiesen, Ronja Mathiesen og Erin Petersen hører til det tyske mindretal, går i den tyske skole i Tinglev og blev konfirmeret af den tyske præst i Tinglev, Ole Cramer, men også i Tinglev Kirke, som de bruger til deres gudstjenester og kirkelige handlinger.

100 år efter Genforeningen bliver tyske konfirmander og danske konfirmander stadig konfirmeret på hver sin måde og hver sit sprog. Det er ikke, fordi der er voldsom stor forskel, men der er forskelle. De tyske konfirmander sidder samlet i koret og ikke på stole ud for bænkerækkerne som i de danske kirker. De tyske konfirmander går til deres første nadver den dag, de bliver konfirmeret. Det gør de danske konfirmander ikke. Til gengæld har de tyske konfirmander "tilpasset" deres tøj de danske traditioner. De tyske piger har hvide kjoler, bukser eller buksedragter på, og drengene er i pænt, oftest mørkt tøj. I Tyskland har konfirmanderne bare almindeligt festtøj på.

Konfirmandundervisning om søndagen

Den største forskel ligger nok i selve konfirmandforberedelse. De danske konfirmander i Tinglev har konfirmandforberedelse på skolen, mens de tyske konfirmander i Tinglev går til konfirmandforberedelse om søndagen. Det er noget nyt. - Før havde vi også undervisning på skolen, men det var sent, og eleverne var altid meget trætte. Derfor præsenterede vi eleverne og forældrene for en ny model, hvor konfirmandundervisningen foregår søndag en gang om måneden

i forlængelse af gudstjenesten, og de var begejstrede for ideen, fortæller Ole Cramer, præst for den tyske menighed i Tinglev. Konfirmanderne går først med til gudstjenesten, og bagefter går de over i præsteboligen, hvor de får tre timers undervisning med frokostpause.

- Det er rigtig godt. De er ikke trætte. De er interesserede, og vi har flere muligheder, når vi har tre timer. Det er meget mere intensivt, og vi kan gå mere i dyden med et emne, siger Ole Cramer, der underviser konfirmanderne sammen med sin kone Astrid, der også er én af de seks tyske præster i Nordschleswigsche Gemeinde i Sønderjylland.

Ole Cramer elsker i øvrigt det danske ord – konfirmationsforberedelse. På tysk siger man Konfirmandenunterricht, men Ole Cramer synes netop, det er forberedelse, for det handler om at give konfirmanderne en ide om, hvad de siger ja til ved konfirmationen.

Hvorfor ikke konfirmeret sammen?

Men i bund og grund handler konfirmationen om det samme, om det nu foregår på tysk eller dansk. De skal bekræftes i dåben. Kunne de ikke lige så godt blive konfirmeret sammen?

- Det er et spændende spørgsmål. I princippet kunne man sige, at det ikke er noget problem, for det handler om ja'et til dåben, og sproget spiller ingen rolle for det ja, siger Ole Cramer og tilføjer:

- Jeg tror imidlertid, at det er en rigdom i vores region Sønderjylland/Nordslesvig, at der er gudstjenester, dåbshandlinger, begravelser, bryllupper og konfirmationer såvel på dansk som på tysk. Jeg glæder mig i alle tilfælde over, at der er denne mulighed og vil derfor nødtigt undvære konfirmationer på det tyske sprog. ■

De danske konfirmander:

Konfirmander delt i drenge og pigehold

I 2019 blev de tre hold danske konfirmander delt op i to hold – et pigehold og et drengehold. Ditte Louise La Cour Freiesleben var vikarierende præst i Tinglev Kirke på det tidspunkt.

- Der var for mange konfirmander til ét hold, så jeg var nødt til at dele dem. Min mavefornemmelse sagde mig, at kønsopdeling kunne give nogle fordele, og det har netop vist sig at give en anden ro og et dybere engagement i undervisningen. De unge tør meget mere, når de er kønsopdelt. De synger fx mere med på salmer. Behovet for at være sej over for det modsatte køn bliver også elimineret, siger Ditte Louise La Cour Freiesleben, der også i år har kønsopdelt konfirmandholdet i Vojens Kirke, hvor hun nu er ansat som præst.

Både Louise Matzen og Jeppe Ohls Johannsen er enige med præsten. De havde konfirmandundervisning tre uger ad gangen i de sidste timer af skoledagen om fredagen. Når drengene havde konfirmandundervisning, fik pigerne fri. Og omvendt.

- Jeg tror, at der var flere drenge, der turde sige noget, siger Jeppe, og Louise er enig:

- Der var flere piger, som ikke plejer at sige noget, som sagde mere, fordi der ikke var nogen drenge, der sad og grinede.

Konfirmandundervisningen begyndte med en lille andagt i kirken, inden holdet gik til sognehuset, hvor undervisningen fortsatte. Den var meget alsidig. Alle konfirmander var også på udflugt til Ribe, hvor de besøgte domkirken og var på vikingemuseet. De husker begge konfirmationsforberedelserne som hyggelige, og som Jeppe siger, så "fik man noget at vide om kristendommen og de religiøse budskaber, som man ikke vidste før".

Mit eget ja

De har ikke været i tvivl om, at de skulle konfirmeres.

- Jeg er døbt og født ind i kristendommen. Dengang havde jeg ikke noget valg, men nu kan jeg selv sige ja, siger Louise.

Den 4. og 5. maj blev de tre hold konfirmeret, og det bedste ved dagen?

- Det var, da alle gik ind i hallen og spillede bold, og de voksne også var med, siger Louise, der fejrede sin konfirmation i den tyske hal.

- Det var, da jeg ankom til Øster Højst Kro som den sidste, og alle stod udenfor og tog imod mig, siger Jeppe. ■

De tyske konfirmander:

Vi gør det bare på hvert sit sprog

Erin Petersen er ikke i tvivl. Konfirmationen den 28. april var helt i top.

- Det er én af de bedste dage. Al den opmærksomhed, der er omkring én, og det er hyggeligt at blive konfirmeret med de andre og bagefter en hyggelig fest, siger hun.

Hun og syv andre konfirmander fra det tyske mindretal blev konfirmeret i Tinglev Kirke ved en festlig gudstjeneste med trompetspil, og hvor de selv bidrog med flere indslag. De havde sammen med præsten selv formuleret en bøn, og de sang for alle i kirken en irsk velsignelsessang. Efter konfirmationen gik de til deres første nadver, og efter velsignelsen fik de hver en lille kæde med et kors som gave af kirken.

Erin og hendes to klassekammerater, tvillingerne Freja og Ronja, var med på det første hold, som gik til konfirmationsforberedelse om søndagen, og de synes, det var en fin ordning.

De unge har ikke meget med hinanden at gøre. Louise og Jeppe møder unge fra det tyske mindretal, når de træner håndbold, men tvillingerne Ronja og Freja slet ikke kender nogen unge danskere. De synes, de danske jævnaldrende er lidt vilde. Fra venstre: Ronja, Freja, Erin, Louise og Jeppe.

Hvert år er de tyske konfirmander på to ture. Den ene går til Knivsbjerg, hvor de bor i flere dage sammen med andre konfirmander fra det tyske mindretal.

- Vi lærte bl.a. om ...Abendmal...hvad hedder det nu.... nadver, nå ja, og vi lærte om kirkeårstiderne, og vi fandt vores konfirmandord, fortæller Ronja.

Og har de gjort sig nogen tanker om, at der i samme lille by er en tysk konfirmation og en dansk konfirmation?

- Vi gør det på tysk, og de gør det på dansk. Det er sådan set bare det, siger Freja.

De var ikke i tvivl om, hvor vidt de skulle konfirmeres.

- Fordi jeg tror på Gud, siger Freja, og Erin Petersen tilføjer:
- Fordi jeg tror på Gud og gerne vil være kristen. Og måske lidt for festens og pengenes skyld... ■

Mindretallenes kirkeliv

Nord for grænsen

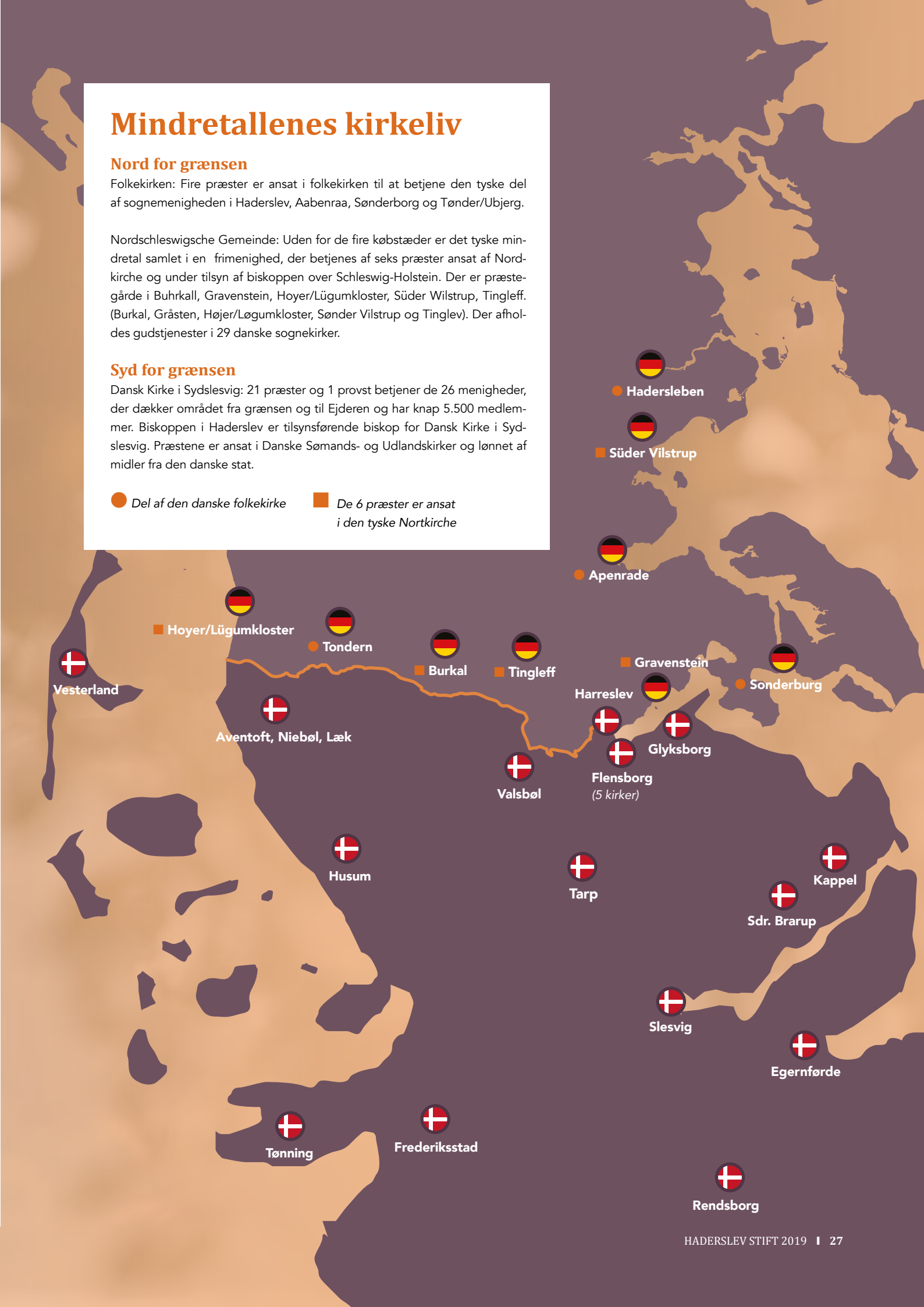
Folkekirken: Fire præster er ansat i folkekirken til at betjene den tyske del af sognemenigheden i Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder/Ubjerg.

Nordschleswigsche Gemeinde: Uden for de fire købstæder er det tyske mindretal samlet i en frimenighed, der betjenes af seks præster ansat af Nordkirche og under tilsyn af biskoppen over Schleswig-Holstein. Der er præstegårde i Buhrkall, Gravenstein, Hoyer/Lügumkloster, Süder Wilstrup, Tingleff. (Burkal, Gråsten, Højer/Løgumkloster, Sønder Vilstrup og Tinglev). Der afholdes gudstjenester i 29 danske sognekirker.

Syd for grænsen

Dansk Kirke i Sydslesvig: 21 præster og 1 provst betjener de 26 menigheder, der dækker området fra grænsen og til Ejderen og har knap 5.500 medlemmer. Biskoppen i Haderslev er tilsynsførende biskop for Dansk Kirke i Sydslesvig. Præstene er ansat i Danske Sømands- og Udlandskirker og lønnet af midler fra den danske stat.

● Del af den danske folkekirke ■ De 6 præster er ansat i den tyske Nordkirche

Markeringen af Genforeningen blev en national sag, og flere sten blev sågar rejst ved hjælp af blod, sved og tårer.

Marksten og kanoner blev til mindesmærker

Af Anette Jorsal

Det var næsten en umenneskelig opgave at slæbe denne store marksten op på Esterhøj ved Høve i Asnæs til minde om Genforeningen, men det lykkedes for 500 mand og 22 heste i løbet af 14 dage.
Foto: Marianne Diers / VisitOdsherred

Lige så stor glæden var på dansk side over Genforeningen i 1920, lige så stor var indsatsen på at skabe monumenter til minde om Sønderjyllands tilbagevenden til Danmark.

Det var ikke bare en lille sag, hvor man stak en opgave ud til en stenhugger eller en kunstner. Nej, der blev helt bogstaveligt lagt blod, sved og tårer i indsatsen, når der skulle slæbes marksten frem til rette sted. Eller når der skulle findes aftjente kanoner, der kunne smeltes om til nye kirkeklokker, der nu skulle ringe det glade budskab ud over det genvundne land. Monumenterne blev ikke kun rejst i Sønderjylland. Mindeskulturen knyttet til Genforeningen spredte sig ud over hele landet. Det blev et nationalt anliggende. Som nu på Esterhøj

ved Høve nær Asnæs. Her ville man rejse en mindesten, men det skulle ikke være hvilken som helst sten. Den skulle trækkes op fra jorden og ved menneskekraft slæbes op til rette sted. I Asnæs fandt man en stor marksten på sådan ca. 25 ton ved stranden. Den skulle i 1920 slæbes op på en gravhøj fra bronzealderen, Esterhøj, 89 meter over Sejerø Bugt, og den skulle vel at mærke slæbes af borgere og dyr.

Det tog 500 mand, alle medlemmer af de lokale idrætsforeninger, og 22 heste 14 dage at slæbe stenen på en blokvogn gennem en skov og op på højen! Oppe på Esterhøj kunne stenen så få den rette inskription til minde om Genforeningen.

- Det var ikke bare en lastbil, der kom med en ligegyldig sten. Det var meget bevidst. Man involverede så mange som muligt, sådan så kroppen kom med, og folk kunne sige: "Vi gjorde det!" Det skulle være kollektivt, og det skulle netop ikke være officielt, siger Carsten Bach-Nielsen, lektor i kirkehistorie ved Aarhus Universitet. Han tilføjer:

- Man gjorde det flere steder. Hentede sten fra hedenold. Mindet har meget med jorden at gøre: Sønderjylland er jord, vi får tilbage, det er folket, der kommer tilbage, og det er folkets erindring, der kommer tilbage. Derfor monumentaliserer man med den rå marksten, som peger tilbage til en oprindelig sammenhæng.

Mindesten skal generelt fastholde en erindring eller skabe en erindring. Den er en konstruktion, og ofte har den også en politisk rolle. Der er et ønske om at mindes, så ingen glemmer, og det skal være tydeligt at se.

- En sten er både stum og dum, indtil den får et udtryk af noget, siger Carsten Bach-Nielsen.

Som f.eks. Magnusstenen i Skibelund Krat. Den var alt andet end dum. Den var snarere dybt provokerende og gav nogle skærmydsler over grænsen ved Kongeåen, der løb lige neden for Skibelund Krat. Den er ganske vist ikke en mindesten fra Genforeningen. Den er fra 1898, men historien om den fortæller på alle måder, hvordan mindesten i det sønderjyske også kunne være politiske.

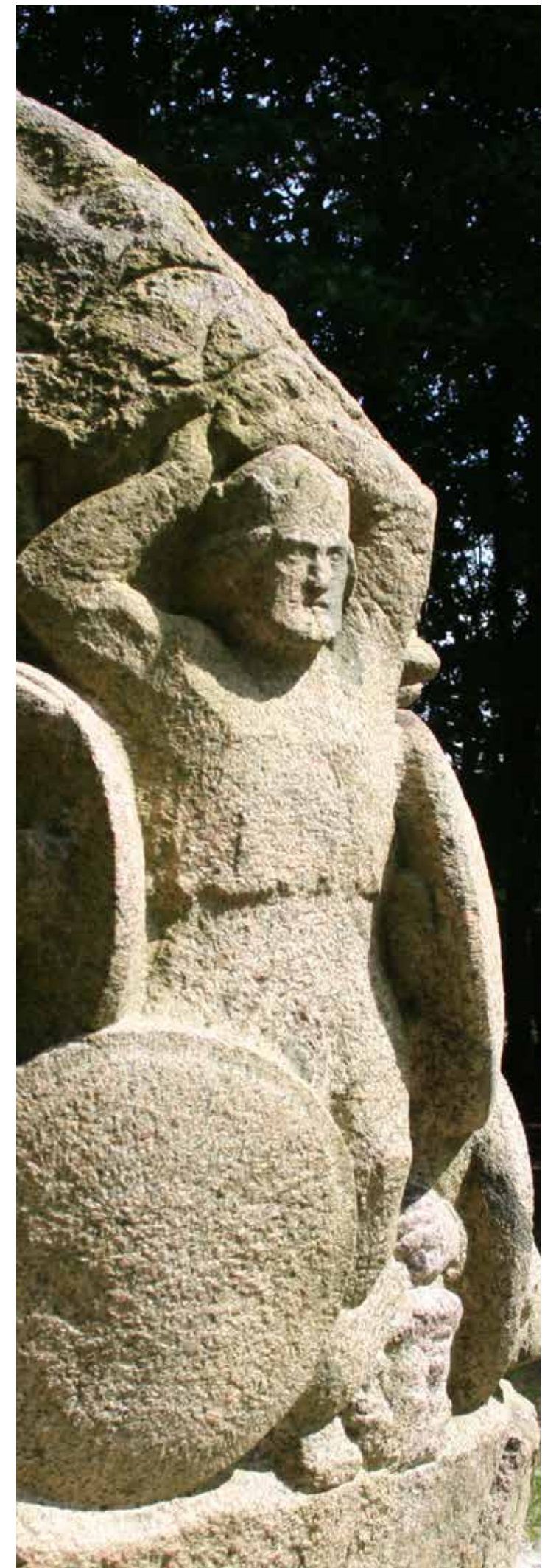
Provokerende sten

Rødding Højskole var havnet i det tabte Sønderjylland, og i stedet blev der etableret en højskole i Askov. Forstander Ludvig Schrøder bad billedhugger Niels Skovgaard om at rejse en sten til minde om slaget mod venderne på Lyrskov Hede i 1043. Stenen skulle være en marksten, som højskoleeleverne skulle slæbe ned til Skibelund Krat, hvor den stod med front mod Kongeåen og det tabte Sønderjylland, nu Nordslesvig. Niels Skovgaard huggede i markstenen en scene fra slaget, hvor kong Magnus den Gode sikrede, at Sønderjylland forblev dansk.

Resultatet var imponerende og beskrives ofte som Nordens ypperste kunstværk i granit. Men. Lige syd for grænsen var man ikke så begejstret. Man var provokeret af det politiske monument. Indskriften bag på stenen var klart vendt mod Tyskland: "*Magnus, tvende rigers pryd, unde Gud din kongesjæl at se Nordens grænsepæl atter rykket frem mod syd*".

Ingen var i tvivl om, at venderne skulle læses som tyskerne, og tyskerne anbefalede den danske konge at blive væk fra afsløringen af stenen, dog uden held.

Magnusstenen i Skibelund provokerede den tyske nabo, som var rykket helt op til Kongeåen.
Foto: Visit Vejen

Mens tyskerne huggede i marmor med nygotiske udtryk og romerske præg, blev marksten trukket op af den danske muld og set som det foretrukne materiale til mindesmærker ifm. Genforeningen. En del af dem blev sat op som de gamle tingsteder. Mindestenen i midten og så en ring af mindre sten omkring selve mindestenen.

- På den måde lader man de små sten, som bønderne sad på ved tingstedet, være forkæmperne for Genforeningen, og samtidig peger de tilbage mod det gamle landsbyfællesskab, fortæller Carsten Bach-Nielsen.

Flere steder bl.a. i Gram gjorde man brug af gamle grænsesten.

- Man tog gamle preussiske grænsesten, hvor der på den ene side stod Königreich Preussen og på den anden side Königreich Dänemark. Dem genbrugte man til at monumentalisere de nye genforeningssten. Det er en politisk markering, hvor man siger: *”Nu tager vi kraften ud af grænsepælene og bruger dem til noget andet”*, fortæller Carsten Bach-Nielsen.

Kirken og Genforeningen

Kirkerne fik en central rolle i forbindelse med monumenter for Genforeningen.

- Kirken lever jo af erindring. Der er en død frelser, der erindres hver søndag. Kirken varetager de lange rødder og er interesseret i sin egen historie i forhold til nationens historie. Derfor bliver kirkerne og kirkegårdene det offentlige rum, hvor man kan sætte monumenter, og derfor stod kirkerne i Sønderjylland i forreste række med hensyn til mindekulturen efter 1. Verdenskrig.

Mindesten

Der findes ca. 550 mindesmærker over Genforeningen. Langt de fleste er marksten. Få af dem er skulpturer eller stenstøtter.

Mange er rejst i Sønderjylland, men de er fordelt ud over hele landet med en del i Østjylland og på Sjælland. Afsløringen af en genforeningssten var en folkefest.

Efter afslutningen af 1. Verdenskrig blev der rejst 98 mindesten og 34 mindetavler ved kirkerne i Sønderjylland.

Kilder:

”Erindringssteder i Danmark” af Inge Adriansen

”Kampen om de faldnes minde” af Lars N. Henningsen

- Det var ikke alle steder, at man to år efter 1. Verdenskrig satte genforeningssten op, for man havde brugt to år på at sætte mindetavler op over de døde fra krigen, men på Vestbirk Højskole slog man to fluer med et smæk. Her satte man en mindesten op, hvor man på forsiden hylkede Genforeningen, mens bagsiden var en mindesten over de elever, som var faldet under krigen.

I nogle kirker blev Genforeningen markeret i inventaret. I Frimenighedskirken i Rødding er der et vindue med det danske flag til minde om Genforeningen. I kirken i Ryslinge har man et genforeningsorgel.

Langt fra alle genforeningsmonumenter er registreret, for nogle af monumenterne blev skabt helt spontant. Sønderjyder gik simpelthen ud og ryddede en plads i forhaven for at sætte en sten eller plante et træ til minde om Genforeningen. Det samme skete på en række skoler.

- Det var nærmest hvert sogn, hvert sogneråd, hver familie, der gjorde noget for at udtrykke glæden ved, at det tabte land var vundet tilbage, siger Carsten Bach-Nielsen.

Klokker af kanoner

I rigtigt mange kirker i Sønderjylland blev nye kirkeklokker også en slags mindesmærker om verdenskrig og genforening. Under 1. Verdenskrig skulle der bruges rigtigt meget malm til krigsmateriel, og derfor blev der taget kirkeklokker ned i de sønderjyske kirker. De blev støbt om til granater og kanoner.

Efter krigen ville kirkerne gerne have nye klokker, og hvordan løste man lige det? Jo, man kontaktede Tøjhusmuseet og Krigsministeriet for at høre, om man havde nogle gamle kanoner liggende. Ja, det havde man, og Krigsministeriet skænkede 60 gamle malmkanoner til de sønderjyske kirker. De blev sendt til De Smithske Jernstøberier i Aalborg og støbt om til 44 klokker. Regningen blev betalt af ”Nationalfondet af 1918 til Anskaffelse af Kirkeklokker i Sønderjylland”, og klokkerne var en gave fra det danske folk. Søndag efter påske i 1921 blev de alle overdraget til de pågældende kirker, hvor gavebrevet blev læst op. Danske digtere og litterater var i mange sogne blevet bedt om at formulere en inskription til klokken.

Tyske minder bevaret og fjernet

Efter Genforeningen valgte det danske styre den samme fremgangsmåde, som tyskerne havde valgt efter 1864. De lod mindesmærker for faldne danskere i Treårskrigen 1848-1850 stå. Til gengæld fik store, nationale mindesmærker en mere hårdhændet behandling. Skamlingsbankestøtten fx blev sprængt, og Istedløven væltet og fjernet.

I 1920 valgte det danske styre at lade de tyske grave og mindesmærker over tyske faldne stå, mens de større nationale mindesmærker skulle fjernes, og indskrifter på

Mindet har meget med jorden at gøre: Sønderjylland er jord, vi får tilbage, det er folket, der kommer tilbage, og det er folkets erindring, der kommer tilbage, siger Carsten Bach-Nielsen, lektor i kirkehistorie ved Aarhus Universitet.

Foto: Peter Ulvsgaard

mindesmærker og kirkeinventar blev skrevet om fra tysk til dansk.

Bismarck blev fjernet fra Knivsbjerg og sendt til Hüttener Berge, og senere, lige efter 2. Verdenskrig, blev de tyske mindesmærker på Dybbøl og Knivsbjerg sprængt.

Mere soning end hævn

Carsten Bach-Nielsen mener ikke, at de mange monumenter var et udtryk for hævn.

- Nej, der er i og for sig mere tale om, at man viser, at nu indtager vi landet. Det er faktisk svært at finde et monument, som er udtryk for hævn. Det ville heller ikke være en god ide at sætte monumenter op som hævnaktioner. Der er mere tale om udsoning.

Men på kirkegårdene har man længe efter Genforeningen kunnet mærke skellene mellem danskere og det tyske mindretal. Nok blev både tyske og danske soldater under 1. Verdenskrig mindet på kirkegårdene og i kirkerne, ofte på fælles mindesten, men der var stadig en grænse, når det kom til gravsteder.

- Jeg besøgte engang en tidligere elev, der var blevet præst i Sønderjylland, og jeg konstaterede, at der godt nok var mange tyske gravsten på kirkegården, hvortil præsten svarede: ”Ja, men mange af danskerne vil stadig ikke ligge ved siden af tyske gravsteder. Det kan stå som deres sidste vilje, at jeg vil ikke begraves tæt på tyskerne.”

- Der er stadig en geografi på mange sønderjyske kirkegårde fra gammel tid, men den dør helt sikkert ud med tiden, siger Carsten Bach-Nielsen. ■

Sønderjylland havde sine egne kirkeskikke ved Genforeningen. Hjemmedåb var f.eks. blevet almindelig. Nadveren var nærmest et appendiks til gudstjenesten. Og tilbage i 1790'erne gjorde menigheder i Slesvig oprør mod ny liturgi sendt fra København. Måske området havde udviklet sin egen hertugdømmementaltitet.

Var Kongeåen bredere end Skagerak?

Af Lars N. Henningsen

Inden længe skal vi markere 100-året for Genforeningen i 1920, og det er en historie, som rummer overraskelser set med kirkeøjne. I Sønderjylland havde de kirkelige forhold nemlig før 1920 udviklet sig en del anderledes end i Danmark.

Forskellene var tydelige i 1920. De kom f.eks. frem, da præsteembederne i Sønderjylland skulle nybesættes. Der blev givet de menige sønderjyder indflydelse, og der blev holdt direkte valg i 42 af 116 sogne. Her blev 39 præster i den hidtidige tyske folkekirke genvalgt i deres embeder. En del sønderjyder holdt således fast ved det, de kendte, og turde ikke straks binde an med en præst fra Danmark. Kan vi mon forstå ham, spurgte nogle? Andre var måske ukendte med kirkelandskabet nordpå.

At vælge præst var i øvrigt ikke nyt for sønderjyderne. Gennem mange århundreder havde de enkelte menighedsmedlemmer i en del sogne kunnet afgive deres direkte stemme forud for præsteudnævnelser. I de foregående 50 år var det foregået underordnet den kirkelige myndighed Konsistoriet i Kiel. I Danmark derimod var det menighedsrådene, som valgte og indstillede blandt indkomne ansøgninger. Og denne valgret var ikke en ældgammel tradition i Danmark. Den var først kommet ind med menighedsrådene fra 1912.

De nye præster, som efter 1920 drog til Sønderjylland nordfra, kom med andre ord til et land, som ganske vist frem til 1864 havde været en del af det danske monarki, men samtidig havde haft status som hertugdømme. Kongeåen havde i den danske tid været et bredere skel mellem Sønderjylland og Danmark, end Skagerak var det mellem monarkiets to lande Danmark og Norge. Efter

1864 var Sønderjylland ovenikøbet blevet del af en fremmed stat, og det havde alt sammen skabt en anderledes kirke. Måske havde der ligefrem udviklet sig en særlig "hertugdømmementaltitet".

Hertugdømmet

I højmiddelalderen hørte Sønderjylland, eller Slesvig, som hertugdømmet efterhånden blev kaldt, kirkeligt under den danske kirkeprovins med centrum i Lund. Men området var også under påvirkning sydfra, og tidligt begyndte tysk sprog at gøre sig gældende i det sydlige Slesvig. Her skulle præsterne kunne prædike på tysk, og det lærte de ved domkirken i Slesvig. Mod nord vedblev dansk at være folkesproget, og derfor blev der fra 1300-årene indrettet en særlig præsteskole for den nordlige del ved domkapitlet i Haderslev. Det var med til at trække et kulturskel midt gennem landsdelen med dansk kirke- og skolesprog i nord, tysk i syd. Samtidig blev Slesvig også i verdslig henseende mere og mere udskilt fra Danmark.

Ved den lutherske reformation i 1500-årene blev skellet uddybet. Båndene til Lund blev brudt, og hertugdømmerne Slesvig og Holsten blev en kirkeprovins for sig med egen kirkeordinans adskilt fra den kongerigske. I kongeriget lod kongen kirken styre gennem Danske Kancelli, og autoriserede sidst i 1600-årene både et nyt kirkeritual og en ny alterbog og Kingos salmebog for både Danmark og Norge.

I Slesvig Stift syd for Kongeåen var det anderledes. Kongen var "øverste biskop", og der blev en særskilt kirkeadministration med Tyske Kancelli i København, biskoppen og et såkaldt Overkonsistorium i Slesvig. Der var en egen alterbog, og Kingos salmebog blev ikke indført. I stedet

blev Erik Pontoppidans salmebog med bl.a. Brorsons salmer almindelig udbredt, og pietismen og Brødremenigheden satte dybe spor. Gudstjenesterne fik et "slesvigsk" særpræg, kirkebøgerne blev anderledes, og det lokale kirkestyre blev præget af befolkningens særlige vilkår. Mange steder havde bønderne en økonomisk og social frihed, som var et særsyn i Danmark. De kunne direkte afgive deres stemme ved præstevalg, og bonderepræsentanter var med til at administrere kirkens ejendom og den lokale kirkeøkonomi. Ordførere i lokalbefolkningen forstod at protestere, når de følte sig trådt for nær.

Sønderjyderne i liturgi protest

I 1790'erne udspandt der sig en historie, som kan illustrere, hvordan kirkehistorien syd for Kongeåen kunne være anderledes. Episoden havde ikke et samtidigt sidestykke i Danmark. Kort fortalt skete der følgende: I kirken og skolen var sønderjyderne siden reformationen blevet fortrolige med Luthers lille katekismus, salmerne og søndagsgudstjenesten, som den var beskrevet i den gamle slesvig-holstenske alterbog. I kirken havde folk lært ritualer og formuleringer, som gav dem ro i sjælen over for livets besværligheder. De kendte kirkens budskab om "syndernes nådige forladelse ved troen på Guds blotte nåde".

I 1797 blev de imidlertid konfronteret med en ny tids slagord om "oplysning", "fornuft" og "dyd". De stod i høj kurs i Tyske Kancelli i København, på universiteterne og blandt yngre teologer. Her var det opfattelsen, at kirken havde brug for modernisering, hvis den skulle

I 1903 malede Carl Ludwig Jessen dette maleri "Taufe" af en hjemmedåb, sådan som det var blevet almindelig skik og brug i Slesvig i 1800-tallet. Desværre er maleriet gået til i en brand, men heldigvis har SHMS Altonaer Museum ved Hamborg en digital kopi af maleriet.

sikres mod frafald. Menighederne forstod ikke rigtig de gamle ord i bønner og ritualer, mente mange gejstlige, og biskop Adler i Slesvig fik befaling om at modernisere gudstjenesten i sit stift. Præsterne fik et ændret udvalg af evangelietekster at prædike efter, der kom nye ritualer for dåb, skriftemål og nadver, og ovenikøbet fik velsignelsen en ny form. Forsagelsen og "mystiske" elementer som at slå korsets tegn blev taget ud af gudstjenesten. Den blev ændret for at leve op til en ny tids krav.

Da præsterne i 1797 begyndte at holde gudstjeneste efter disse nye retningslinjer, blev de overrasket. For menighederne protesterede. En konservativ befolkning protesterede mod en ny tidsånd og gik til forsvar for traditionel kirkelighed. I nogle kirker forstyrrede de den nye gudstjeneste, og det kom til storm på præstegårde rundt omkring. Menighederne var vant til at give deres stemme til kende ved præstevalg, og nu reagerede de ved at underskrive erklæringer, hvor de gav luft for deres mening om reformen. F.eks. i den lille landsby Stevelt i Øsby sogn lød erklæringen således: "Det er vores forlangende samtlige underskrevne, både gårdmænd, landbolere og

Kingos salmebog blev ikke indført i Slesvig. Til gengæld blev Erik Pontoppidans salmebog med bl.a. Brorsons salmer udbredt i hertugdømmet.

inderster, at vi må bruge den gamle kirkeskik, ligesom vi forhen har haft, altså forlanger vi at give ansøgning derom, at det straks må blive brugt hos os.”

Uroen bredte sig, og i sin kvide valgte kirkestyret et delvist tilbageslag. Præsterne fik råd om at lægge reformen på hylden, hvis deres menighed ønskede det, og kancelliet gav menighederne lov til at stemme om, hvordan de ønskede gudstjenesten indrettet.

Vrede præster

Resultatet blev en folkebevægelse, som en tid lang skabte megen uro i de små landsbysamfund. Der blev holdt møder, der blev samlet protestunderskrifter og gennemført afstemninger. Præsterne kom i en svær situation. De var vant til være en afgørende autoritet i lokalsamfundet, nu skulle de lytte til deres menighed. Det fik mange præ-

ster til at komme med hårde udtalelser om de tåbelige sognebørn. De er ”formørkelsens apostle”, mente pastor Grauer i Rise. Pastor Biørnsen i Oksenvad-Jels skrev: ”Folk i menigheden vil gøre sig til herre over deres præst, det er overtroiske folk, en enfoldig og ondskabsfuld coalition af tomme, formørkede og stive hoveder, som er mod alt nyt”. I Hejls mente præsten, at ”det er alt andet end religiøsitet, som er deres drivfjeder”, og hans kollega i Ødis var enig: ”De er udannede folk, ynkelige ignoranter og religiøse sværmere besat af fanatisme. De viser den for rå og udannede mennesker kendte uvilje mod enhver velgørende fornyelse i kirke og skole.”

Naturligvis var det svært for de kritiske protester fra menighederne at trænge igennem hos de akademiske embedsmænd og sognepræster. Nogle sogne valgte så at sende deres personlige repræsentant af sted til kancelliet i København for at forelægge deres andragende. De troppede op i Den røde Bygning ved Christiansborg, i dag Finansministeriet, for at tale med departementschefen. F.eks. fra Broager var det fire mænd, som foretog ”den lange og besværlige rejse”. De forelagde ønske om, at præsten blev erstattet med en anden, ”...på det at vi igen kunne efter Jesu egen undervisning og indstiftelse høre Guds ord og bruge de højværdige sakramenter rettelig...”

Årene 1797-98 blev således til et sammenstød mellem regeringens og præsternes reformiver og en slesvigsk kirke-tradition, som bl.a. stod i gæld til vakte kredse af pietister og tilhængere af Brødremenigheden. Vi kan kalde det en ”værdikamp”, et sammenstød mellem en traditionsbevidst befolkning og ny tids akademiske elite. Episoden var på dette tidspunkt enestående for hertugdømmerne.

Under preussisk kirkeforfatning

1790’ernes reform kæntrede, og mange præster blev nødt til at vende tilbage til store dele af det gammelkendte. Ikke desto mindre fik den følger, for den nye liturgi vedblev at være retningsgivende, og den enkelte præst kunne vælge at kombinere dele af den gamle liturgi med træk fra reformen. Det gav forskelle fra menighed til menighed, som bestod helt frem til 1892, da Adlers reform blev afløst af en ny kirkeliturgi i Slesvig.

Ved Genforeningen i 1920 var kirkeskikke syd for Kongeåen anderledes end i Danmark. Hjemmedåb var blevet det almindelige. Det ”var finere at lade sit barn døbe hjemme af en suppeterrin eller en sukkerskål”, skrev pastor Carsten Petersen i Magstrup om dåbspraksis, og her fik de nye danske præster en stor opgave med at indføre den kongerigske kirkedåb.

Også nadveren havde fået en tilbagetrukket plads. Den blev fejret nærmest som appendix til gudstjenesten, og der gik mange år efter 1920, før alle kirkegængere blev

Ved Genforeningen var Evangelisk luthersk Psalmebog for de dansktalende Menigheder i Slesvig gældende. Den var indført i 1890 i Sønderjylland og blev benyttet af mange dansktalende menigheder. Derfor tog det efter 1920 lang tid at tilpasse til danske forhold.

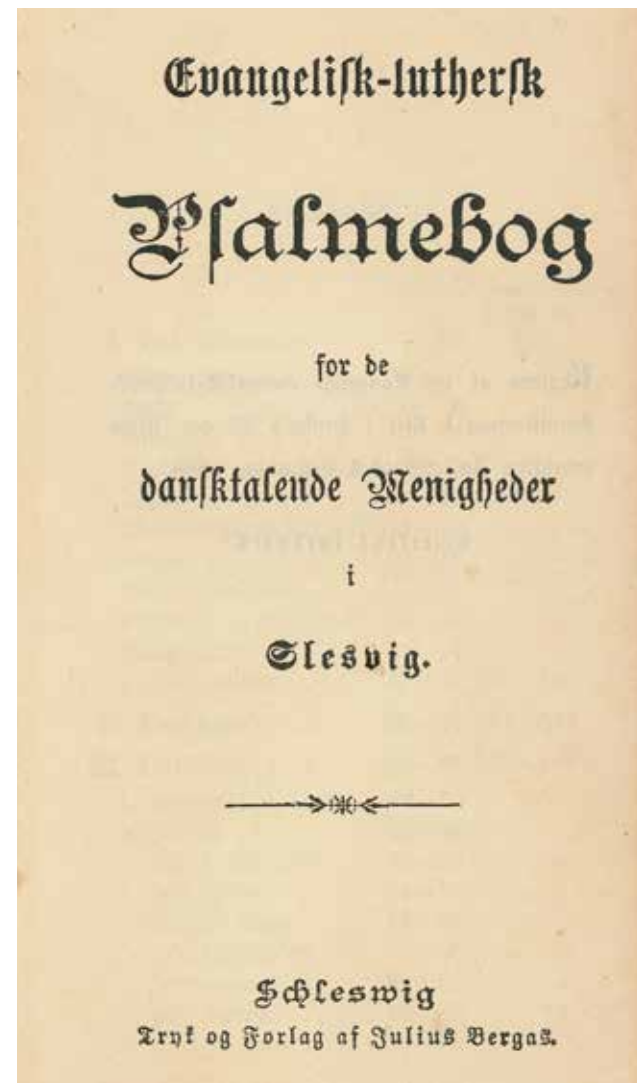
siddende i kirken til efter altergangen. Sønderjylland fik også i 1890 Evangelisk luthersk Psalmebog for de dansktalende Menigheder i Slesvig som sin egen salmebog. Den blev meget skattet og fortsatte en slesvigsk tradition tilbage til Pontoppidan og Brorson samtidig med, at den gav plads til et stort udvalg af Grundtvig-salmer. På få år blev den indført i alle dansktalende menigheder. Efter 1920 blev det derfor en gradvis proces at tilpasse salmesangen til danske forhold.

Et valgt kirkestyre syd for Kongeåen

Endelig var der kirkens styreforhold, hvor menighederne i Sønderjylland mellem 1864 og 1920 havde fået en kirkeforfatning med repræsentative organer anderledes end i Danmark. Fra 1878 valgte hver sognemenighed (alle mænd! over 21 år) et kirkekollegium med et kirkeforstanderskab (kirkeældste) som ”forretningsudvalg”. De skulle fremme sognemenighedens kristelige og kirkelige liv og havde udstrakt selvstyre på det økonomiske område, hvilket var ukendt i Danmark dengang. For hvert provsti blev der valgt en provstisynode, som førte tilsyn med provstiets

Efter Genforeningen skulle præsteembederne i Sønderjylland besættes med nye præster, men menighederne fik mulighed for at genvælge den præst, de havde. Der blev afviklet præstevalg i 42 af 116 sogne, og 39 præster blev genvalgt. Blandt de genvalgte var sognepræst Carsten Petersen (1871-1943), Magstrup Kirke ved Haderslev (1911-1932).

anligger, og for hele Slesvig-Holsten en overordnet fællessynode.

Syd for Kongeåen fandtes der med andre ord før 1920 en kirkeforfatning og et vist kirkeligt selvstyre. I Danmark blev noget sådant drøftet næsten uafbrudt siden grundloven i 1849, men uden resultat. Spørgsmålet om kirkeforfatning eller ej gav derfor anledning til overvejelser i forbindelse med Genforeningen. Skulle Danmark endelig også have en kirkeforfatning? Var der elementer fra de tidligere hertugdømmer, som kunne inspirere?

Kun på enkeltområder skete der en afsmitning fra syd til nord. Det sås i de nye danske kirkelove af 1922, som udvidede det kirkelige selvstyre og gav menighedsrådene øget indflydelse på økonomiske spørgsmål og indførte provstiudvalg, en slags videreførelse af de sønderjyske provstisynodeudvalg.

Her så man en inspiration fra Sønderjyllands danske og tyske fortid. Kongeåen var nu blevet en bro. Elementer af to forskellige historier var blevet fælles hen over den gamle grænse. ■

I Tyskland vælger flere og flere en begravelse uden kirkelig medvirken.
I stedet overlader man det til bedemanden og en Trauerredner.

Flere vælger begravelser uden om kirken i Sydslesvig

Af Anette Jorsal

Mens godt 82 procent af danskerne bliver kirkeligt begravet eller bisat (2018-tal), er tallet et helt andet syd for grænsen. En stadig større del af tyskerne bliver begravet eller bisat uden kirkelig deltagelse.

Der findes ingen statistik for tallene i Tyskland, så de tal, man kan få frem, er udelukkende baseret på fornemmelser og erfaring, men de er ret så entydige.

Præst gennem mange år ved det danske mindretal, Preben K. Mogensen, Sdr. Brarup, Midt- og Sydangels danske menighed, mener, at godt 50 procent af begravelserne er med kirkelig deltagelse. Omkring 30 procent er med en såkaldt Trauerredner, d.v.s. en begravelsestaler, mens godt ti procent overhovedet ikke har nogen afskedsceremoni. Afdøde bliver afhentet, kremeret og sat i jorden eller strøet ud over havet af bedemanden. De efterladte har taget afsked ved dødslejet.

Mindehøjtideligheden findes i mange former i bedemandsfirmaet Bestattung Erichsens sal, men sådan her kan det se ud.

- Der findes ingen statistik, men jeg kan med sikkerhed sige, at for 30 år siden blev der regulært begravet 800 om året fra kapellet på kirkegården ved Fredshøjen i Flensburg. I dag er det 150 om året, siger Preben K. Mogensen, der i en årrække var sognepræst ved Ansgar Kirke i Flensborgs nordlige bydel.

Han har jævnligt oplevet, at afdøde hentes af en bedemand, kremeres og sættes ned på den anonyme gravplads, uden at familien er med.

- Udviklingen går kun i en retning. Antallet af kirkelige begravelser blive færre og færre, også på landet. Flere og flere vælger kremering og urnebisættelse i stedet for

jordbegravelse. På de fleste kirkegårde er der 65 procent for meget plads, og det afspejler også den dramatiske ændring i begravelsesskikkene. De små landsogne står over for en opgave, de økonomisk slet ikke kan løse, medmindre de går sammen i kooperativer, siger Preben K. Mogensen.

Trauerredner taler ved afskedsceremoni

Brigitte Erichsen, der sammen med sin mand og datter driver familiefirmaet Bestattung Erichsen i Handewitt ved Flensburg, har lidt den samme fornemmelse for begravelsestallene som Preben K. Mogensen. Hun understreger, at der er store regionale forskelle.

- Tallene er usikre, fordi de er baseret på fornemmelser, men omkring 60 procent af de begravelser, vi har, foregår med kirkelig deltagelse. Ti procent er helt uden nogen ceremoni. Vi afhenter afdøde, sørger for det formelle med papirer, kremering og nedsætter urnen eller strør asken ud. Omkring ti procent har en bedemand med til at sige et par ord ved bisættelsen, mens omkring 20 procent har en Trauerredner, som vi bestiller, fortæller Brigitte Erichsen og understreger, at i de større byer er det mange flere, der vælger den kirkelige begravelse fra.

Begravelsen med kirkelig deltagelse foregår ikke altid i kirken, men i bedemandsfirmaet. Bestattung Erichsen har lige som rigtigt mange tyske bedemandsfirmaer en sal til mindesammenkomst (Trauerfeierhalle).

- Nogle efterladte siger, at de ikke har lyst til at sidde ganske få i en stor kirke, siger Brigitte Erichsen.

Hun har også flere gange oplevet, at de efterladte vil klare det hele selv ved selve mindesammenkomsten.

Mens der ikke findes tal for kirkelige begravelser og bisættelser kun med bedemand eller begravelsestaler, er der statistik for kremering. Langt de fleste vælger at blive kremeret. I firmaet Bestattung Erichsen var det i 2018 77 procent af alle døde, der blev kremeret, mens resten var kistebegravelse. I 2010 var det 50-50 i firmaet. Ifølge Preben K. Mogensen er det over 90 procent, der i Flensburg bliver kremeret.

Trauerredner

En Trauerredner er en person, der står for selve mindehøjtideligheden og holder en tale over afdøde. Bedemandsfirmaerne råder over en minde-sal, hvor afskeden kan foregå, og mange har også en sal, hvor der efterfølgende kan være en mindesammenkomst med kaffe og kage.

Sognepræst Preben K. Mogensen: "Udviklingen går kun i en retning. Antallet af kirkelige begravelser blive færre og færre."

Kirken følger ikke med

Det store spørgsmål er så, hvorfor flere og flere tyskere vælger kirken fra ved begravelser.

Brigitte Erichsen svar lyder:

- Kirken følger tidsmæssigt ikke med. Den holder fast i en gammel teologisk lærdom og taler om genopstandelse og andre temaer, som ikke er tidssvarende. Kirken bliver nødt til at reagere. Der er andre måder at nå folk på ved at f.eks. at tale om værdier, som er vigtige i dag.

- En del efterladte siger til os, at de ikke har brug for en sammenkomst ved en begravelse, for "jeg har gemt afdøde i mit hjerte, og det er nok". Men nej, det er det ikke, og der beundrer jeg kirken for det fællesskab, der kan være i en menighed, og hvor mennesker hjælper og støtter hinanden i sorgen.

Samfundet er individualiseret

Preben K. Mogensen mener, at svaret til dels også skal findes i historien.

- Tyskland har siden reformationen været konfessionelt delt og er multikirkelig, og man skal samtidig huske på, at antikirkelige og hedenske kræfter som kommunisme og nazisme i Tyskland gik forud for det store skred, der især er blevet tydeligt i de sidste 30 år.

- Kirken har i dag så godt som mistet sin rolle som samfunds- og identitetsbærende. Individualisering, kommercialisering og urbanisering i samfundet er stikord, som falder mig ind. En individualisering, der står i modstrid til begravelsesritualet. Kunder kræver individuel service. Det skal være "personligt", som mestendels forstås som privat og "i den nærmeste kreds". Det er også det billigste, og på den nævnte baggrund giver det mening, men det er bare ikke meningen, når et nærtstående menneske går bort. ■

Hvad laver Stiftsrådet?

”Stiftsrådet skal medvirke til at bevare og udvikle et levende og nærværende kirkeliv i Haderslev Stift”.

Per Søgaard
Formand for stiftsrådet
Haderslev Stift

”Medvirke til at bevare og udvikle...”! Det betyder, at Stiftsrådet først og fremmest skal supplere de mange gode og spændende initiativer og aktiviteter, der finder sted i de

enkelte sogne og i provstierne. Stiftsrådet skal supplere med en række aktiviteter, som bedst lader sig arrangere og gennemføre med mange forenede ressourcer i et større geografisk område.

Derfor har vi Stiftsrådet, der har valgte repræsentanter fra alle provstier, organiseret os med en række stiftsudvalg, der er en slags eksperter på en række folkekirkelige ydelser og aktiviteter. Vi hjælpes på denne måde ad med at opfylde vores fælles overordnede formålsparagraf: ”at vire for gode vilkår for evangeliets forkyndelse”.

Folkekirken har fire kerneydelser: Evangeliets forkyndelse, undervisning, mission og diakoni. Stiftsrådet vil fortsat i 2020 og fremadrettet understøtte og inspirere gennem en række stiftsudvalg og aktiviteter til alle fire kerneydelser.

Gudstjenesteliv

Fornyelse af gudstjenesten er et rigtig vigtigt fokuspunkt for stiftsrådet. Blandt andet vil biskoppen tage rundt i samtlige provstier og introducere og drøfte det oplæg til liturgi med menighedsrådene, som er til høring i øjeblikket landet over. Biskoppen og stiftsrådet har taget initiativ til et ”orgelspireprojekt”, der supplerer domorganist Henrik Skærbæks meget spændende arbejde med ”orgeldrenge” ved domkirken. Nogle af vores dygtige organister giver særlige talenter orgelundervisning i håb om, at nogle af dem i fremtiden vil være organister. Forskellige initiativer med at skrive og udgive nye salmer får støtte. Nævnes bør også udvalget, der har arbejdet med gudstjenesteliv. Deres erfaringer og inspirationer er tilgængelige for menighedsråd og andre interesserede.

Formidling af kristendom gennem undervisning

Undervisning har ud over konfirmandundervisning altid haft stor bevågenhed. I mange år har der været et tæt og omfattende samarbejde mellem kirken og skolerne kaldet HASK (Haderslev Skole Kirke Samarbejde). Det overordnede mål var at bidrage til en kvalifikation af samarbejdet mellem skole og kirke i provstierne i Haderslev Stift. HASK er på vej med en landsdækkende omorganisering, men er stadig et

fokusområde for stiftsrådet. Også Teologi for voksne er et eksempel på undervisningsinitiativ på stiftsplan.

Samtaleforum for Unge og Kirke (SUK) opstod på foranledning af, at de kirkelige børne- og ungdomsorganisationer henvendte sig til biskopperne for at få et forum at samtale i om de særlige udfordringer, folkekirken har omkring unges forhold til kirke og tro. Udvalget har bl.a. arrangeret nogle meget spændende (store) konferencer for gymnasieunge om videnskab og tro. Det arbejde og netværk udbygges i de kommende år.

Nævnes skal også Stiftsudvalget for børn og voksne med særlige behov, der tilbyder at afdække behovet for kirkeligt arbejde blandt funktionshæmmede og at give inspiration til de præster og andre kirkelige medarbejdere, der er involveret i dette.

Et multikulturelt Danmark. Hvad gør Folkekirken?

Danmark har de seneste år udviklet sig i retning af kulturel diversitet. Det udfordrer også folkekirken lokalt og på landsplan. Hvordan møder kirken danskerne med evangeliet i dag? Vi satser på, at folkekirken har noget at sige og tilbyde ind i vores nye status som multikulturelt samfund.

Haderslev Stifts Migrantsamarbejde er et initiativ under stiftsrådet i Haderslev Stift. Her er fokus på flygtninge, asylansøgere og øvrige migranter. I Haderslev Stift har vi syv migrantpræster: en i hvert provsti, som danner ramme om et netværk, som sætter flygtninge, asylansøgere og øvrige migranter på dagsordenen. De syv præster skal både tilbyde nydanskere hjælp, der fremmer integrationen og det kirkelige tilbud, men også være inspiratorer for deres præstekolleger og menighedsråd. Udvalget arbejder også med at engagere frivillige lokalt. Desuden har vi et Mellemkirkeligt Udvalg, hvis opgave er at berige menighedslivet ved at skabe bevidsthed om egen identitet og at hente inspiration i mødet med andre kristne. I Stiftsudvalget for Folkekirke og religionsmøde kan der hentes megen hjælp og inspiration. Formålet er at styrke folkekirkens møde med andre religioner. Udvalget beskæftiger sig primært med mødet med muslimer. Jeg vil også nævne Stiftsudvalget for Mission. Deres opgave er at inspirere til og støtte arbejdet med det globale og lokale perspektiv i mission i stift, provsti og sogn.

Det diakonale – evangeliet i handling

”Diakoni er evangeliet i handling, næstekærlighed, inkluderende fællesskaber og kamp for retfærdighed”. Sådan definerer vi diakoniens opgave. Visionen for Diakoniudvalget

er, at alle sogne i Haderslev stift udøver diakoni! Folkekirken skal være kendt for at danne ramme om inkluderende fællesskaber og være aktiv i handling og ord for mennesker, der har brug for omsorg og hjælp. Udvalget vidensdeler via mangfoldige kanaler om diakonale aktiviteter i sognene i Haderslev Stift og arrangerer debat- og inspirationsdage om diakoni.

Stiftsrådets øvrige opgaver

Lene Kjældgaard er Haderslev Stifts nye kommunikationsmedarbejder fra september 2019. Hun skal hjælpe med at formidle folkekirkens liv og budskab i et stift med 173 sogne i Sydøstjylland og Sønderjylland. Lene skal bistå biskop og stiftsråd i kommunikation og pressekontakt, rådgive menighedsråd og provstier om pressehåndtering, arbejde med stiftets interne og eksterne kommunikation og have opmærksomhed på relevante mediehistorier, hvor det vil være hensigtsmæssigt med en kommentar fra kirkeligt hold. Derudover kommer Lene bl.a. også til at stå for en del af driften på hjemmeside og sociale medier, udarbejdelse af nyhedsbrev og stiftsmagasin og fungere som stiftets repræsentant i folkekirkelige mediasamarbejder.

Med jævne mellemrum afholder Haderslev Stift nogle meget store stiftsdage, hvor menighedsrådsmedlemmer, præster og medarbejdere m.fl. fra hele stiftet indbydes til inspiration og samvær. Næste gang bliver i 2021 efter næste menighedsrådsvalg. Det giver god anledning for nyvalgte og nuværende menighedsrådsmedlemmer at opleve det helt store fællesskab. Stiftsdagene er ikke ”blot” inspiration og læring - de er også en fest med nærvær og samtale og hundredvis af mennesker, der er optaget af det samme som én selv. Sådan var Stiftsdagen 2018 også, som det blev nævnt: ”Udenfor – iskoldt. Indenfor – varme, masser af gensyn, glæde, gode ord og inspiration til kirkens hverdag”.

Et af de nyeste initiativer er præstepraktik, hvor unge kandidater tilbydes praktikophold for derigennem også at tiltrække kandidater til ledige præsteembeder.

Stiftsrådet ser det også som sin opgave at passe godt på de medarbejdere, vi bliver betroet. Præsterne er ansat under kirkeministeriet, og biskoppen er i praksis præsternes foresatte. Der stilles økonomiske midler til rådighed for bl.a. introduktionskurser og forskellige møder og faglige samvær, ligesom der er midler til faglig fordybelse og kurser på de teologiske fakulteter og andre steder. Et af de nyeste initiativer er præstepraktik, hvor unge kandidater tilbydes praktikophold for derigennem også at tiltrække kandidater til ledige præsteembeder.

...medvirke til at bevare og udvikle et levende og nærværende kirkeliv...

Som læseren måske har fået indtryk af, bidrager biskoppen og stiftsrådet med en lang række tilbud til hjælp for menighedsråd og medarbejdere i sognene.

Jeg vil anbefale at følge med på stiftets hjemmeside, www.haderslevstift.dk og at abonnere på stiftets nyhedsbrev eller følge stiftets Facebookside. ■

Diakoniudvalget arbejder både med formulering og formidling af diakoni.

Diakoni på tværs i sognene

Opgaven er sådan set klar nok. Diakoniudvalget i Haderslev Stift skal formidle viden om diakoni og diakonale aktiviteter og dermed være en idebank til inspiration for de enkelte sogne. Men i diakoniudvalget er de også bevidste om at få formuleret, hvad diakoni er.

- Det handler om at sætte ord på, hvad diakoni er, og hvem det er for. Er det for de socialt udsatte? Eller er det for de sårbare? Det kan vi jo alle være på et eller andet tidspunkt i vores liv, siger formanden for udvalget Annette Langdahl og fortsætter:

- Vi vil gerne italesætte, at man i vores sogne har blik for at skabe inkluderende fællesskaber, for hvis vi har inkluderende fællesskaber, er vi allerede i gang med diakoni. Det handler om den kristne forpligtelse og tjeneste for hinanden og være aktive i ord og handling for medmennesker, der har brug for omsorg og hjælp, uanset hvad vi laver i kirken. Det skal være synligt i målsætninger, aktiviteter og prioritering af ressourcer, at den enkelte kirke handler diakonalt.

Diakoni på tværs

Udvalget vil også gerne inspirere til at tænke diakonale aktiviteter på tværs i sognene.

- Vores store drøm er, at vi bliver bedre til at arbejde sammen med organisationerne i sognene, så man ikke adskiller sognediakoni fra organisationsdiakoni, men ser hinanden som en del af det samme netværk, siger Annette Langdahl.

Diakoniudvalget har netop afviklet en konference i Kolding med titlen "Sammen om det svære – diakonalt nærvær til de usynlige". Her drøftede deltagere fra stiftets sogne, hvad kirken kan gøre ift. de usynlige, som lever på samfundets kant. Diakoniudvalget har også et ønske om at komme rundt i provstierne for at få en dialog med sognene, men det bliver tidligst næste år. I 2019 har diakoniudvalget været i en brydningstid, da der er indtrådt en del nye medlemmer af udvalget.

- Vi skal lige finde vores vej og har derfor haft et møde, hvor vi hver især har svaret på, hvad vi drømmer om og brænder for ift. diakoni, fortæller Annette Langdahl. ■

ALJ

Stiftsudvalget for Unge og Kirke vil arrangere flere Viden-Tro konferencer.

Endnu flere konferencer

I Stiftsudvalget for Unge og Kirke (SUK-Haderslev) arbejder de otte medlemmer for at skabe et forum for unge for at tale om emner relateret til folkekirken. I en lang periode har udvalget prioriteret konkrete initiativer til arrangementer for unge på tværs i stiftet ved f.eks. at arrangere Viden-Tro konferencer for mellem 800 og 1.200 gymnasieelever. Konferencen blev sidste gang afholdt i januar 2019 på A.P. Møller Skolen, som er det danske gymnasium i Slesvig. Erfaringen er, at gymnasieeleverne deltager med stort engagement, fordi emnerne er aktuelle og vedkommende. Sidste Viden-Tro konference havde temaet: "Tilfældigheder", hvor professor Anders Søndberg Sørensen fra Niels Bohr Institutet fortalte om tilfældigheder i fysikkens verden og om, at der er meget, vi mennesker ikke ved. Højskolelærer Christian Hjordkær fortalte om den menneskelige oplevelse af utilstrækkelighed og følelsen af skam.

- Vi har tidligere haft kendisser som foredragsholdere. Derfor brugte vi førhen en stor del af budgettet på foredragshonorarer, men i forbindelse med dette års Viden-Tro konference opdagede vi, at det ikke er kendisserne, der skaber en god konference. Det er emnets aktualitet, der har langt større betydning for en vellykket konference, hvor vi føler, vi rammer gymnasieeleverne, fortæller Poul Martin Langdahl, der er formand for SUK-Haderslev.

Tre konferencer årligt

Det betyder, at SUK-Haderslev fremadrettet vil arbejde med at arrangere flere konferencer hvert år i stedet for en stor konference - og med knap så prominente foredragsholdere.

- Vores opdagelse har været, vi ikke behøver bruge penge på de meget højtprofilerede oplægsholdere, men kan tilbyde en lige så god oplevelse ved at vælge det rigtige tema. De penge, vi sparer på honorarer, vil vi i stedet bruge på at arrangere flere lokale konferencer, så vi kan spare på transportposten også, der hidtil har været stor, fordi vi har fragtet de unge fra deres gymnasier til Slesvig, fortæller Poul Martin Langdal.

I 2020 forventer SUK-Haderslev at arrangere tre konferencer i henholdsvis Fredericia, Haderslev og Vejle. Tidligere har udvalget arrangeret en konference for de unge gymnasieelever hvert andet år. ■

LEK

Stiftsudvalget for mission har fokus på unge volontører og seniorvolontører.

For at fremme globalt udsyn

Udvalget fik i 2018 ny formand, efterskolelærer Jonas Diemer, og udvalget har fået flere nye medlemmer, da man gerne ville have flere repræsentanter fra folkekirkelige missionselskaber. Nu er udvalget på plads, og medlemmerne har taget fat på ideudviklingen.

Man har bl.a. skævet til Gjellerup Sogn i Herning, som er med i et volontør-projekt på provstiplan i Herning/Ikast. Her kan unge kan rejse ud og arbejde for et missionselskab efter eget valg, hvorefter de tager rundt i sognene og fortæller om deres arbejde og oplevelser, når de er hjemme igen. De unges rejse og ophold finansieres af et rejselegat.

- Projektet har kørt i flere år, og det giver både de unge og dem, der lytter til dem, et blik for global kirke og mission. Vi skal nu drøfte, om vi kan arbejde med noget lignende, der er mere stiftsbaseret, eller om vi skal prøve med nogle pilotprovstier, siger Jonas Diemer.

Derudover vil udvalget gerne promovere konceptet med globale venskabsmenigheder.

- Vi vil gerne opfordre sognene til at knytte kontakt til menigheder ude i verden, og vi vil formidle budskabet om mulighederne ud fra de mange gode erfaringer, der allerede er i de sogne, der har venskabsmenigheder, siger Jonas Diemer.

Seniorvolontører er endnu et fokuspunkt i udvalget. Det er kvinder og mænd, der måske har forladt arbejdsmarkedet, men som har kompetencer, der kan gøre gavn i et projekt ude verden. Brødremenighedens Danske Mission er ved at samle et hold med seniorvolontører til Tanzania, hvor de bl.a. skal hjælpe med at bygge en syskole.

- Vi, der tidligere har været udsendte, kan bare mærke, at så snart folk har været nede og få hænderne i noget i tre uger, så sker der noget. Det giver et globalt udsyn som, vi gerne vil fremme, siger Jonas Diemer. ■

ALJ

Nemmere at forstå: Stiftsudvalget for mennesker med særlige behov.

SUFO har fået nyt navn

Navnet var lidt langt i spyttet. Stiftsudvalget for arbejdet med opmærksomhedsforstyrrede, udviklings- og funktionshæmmede. I daglig tale forkortet til SUFO. Udvalget havde derfor en god grund til at ændre navnet. Nu hedder det Stiftsudvalget for børn og voksne med særlige behov. Det er da til at overskue.

- Ingen vidste jo, hvad SUFO stod for, og vi stod også selv og stampede rundt i det, når vi skulle huske det fulde navn. Udfordringen er, at der hele tiden kommer nye diagnosebetegnelser. Men nu har vi fået nyt navn, og det er meget mere dækkende, siger Inge Lindhardt Mikkelsen, formand for udvalget og sognepræst i Aastrup og Vonsbæk sogn.

I udvalget overvejer man at udarbejde undervisningsmateriale, som præster kan bruge i arbejdet med mennesker med opmærksomhedsforstyrrelse. Der findes sådan set ikke noget materiale til lige netop den gruppe i kirken. Hver præst har lavet sit eget undervisningsmateriale, og derfor kunne udvalget godt tænke sig at samle op på det materiale, som de enkelte præster har udviklet, og omsætte det til elektronisk materiale, som alle kan have gavn af.

Stiftsudvalget har i november i Aabenraa afviklet en kursusdag for præster, der arbejder med mennesker med særlige behov. Lektor Finn Steenfatt Thomsen, UC Syd, talte om, hvordan man gør det abstrakte konkret og om fysiske og kognitive udfordringer for unge med opmærksomhedsforstyrrelse. Derudover besøgte deltagerne TV Glad, som har fremstillet tre videofilm for udvalget. De tre film handler om minikonfirmander, konfirmander og gudstjeneste for udviklingshæmmede. De tre film ligger på stiftets hjemmeside. Det har været en lang proces at færdiggøre de tre film, men i udvalget er man rigtig glad for resultatet. ■

ALJ

Stiftsudvalget for mødet med de nyspirituelle har været på messe i Vejle, og det blev en succes.

Messe var mødested med åndeligt søgende

Der stod en kvinde tæt på standen. Hun sendte et blik til præst Birgit Urd, som tydeligt viste, at hun gerne ville tale med præsten. Birgit Urd præsenterede sig, og hun og kvinden kom hurtigt ind i en dyb samtale. Kvinden havde selv haft en meget personlig oplevelse, som hun gerne ville have hjælp til at sætte ord på.

Det var den første weekend i marts 2019, og Stiftsudvalget for mødet med det nyspirituelle havde i samarbejde med Vejle Provsti en stand på helsemessen ”Energien i centrum” på Domus i Vejle.

Det blev med udvalgsmedlem Birgit Urds ord ”bestemt en succes”.

- Vi havde mange gode samtaler om det helt personlige møde og Gudsforhold. Der blev faktisk givet udtryk for et vist behov for forbøn, men det var også meget tydeligt, at folk med åndelige oplevelser mangler at få sat ord på og at blive mødt med i kirken.

- For mig var det også iøjnefaldende, at mange af dem, jeg talte med, havde en interesse for Jesus Kristus, men også forskellige opfattelser af, hvad det er, vi taler om, når vi siger Jesus. For nogen er han en læremester. Han kan være guru, og han kan være Guds søn, men det med treenigheden er nok lidt fjernt for dem, så der er virkelig noget for kirken at komme i møde, siger Birgit Urd.

En række præster fra Vejle Provsti var med til at passe standen, og der var gode tilbagemeldinger fra gæster og præster. Derfor gentages messe-deltagelsen 7.-8. marts i 2020.

Udover at arbejde med mødet med åndeligt søgende har stiftsudvalget også fokus på kristen spiritualitet. På stiftets hjemmeside samler udvalget løbende eksempler fra forskellige sogne på arbejde med kristen spiritualitet til gensidig inspiration. ■

ALJ

Det mellemkirkelige udvalg arbejder med mellemkirkelige relationer i international sammenhæng.

Etablering af venskabsmenigheder

I år har det mellemkirkelige udvalg bl.a. arbejdet med at etablere kontakt til dels Salisbury stift i Sydengland, dels den protestantiske menighed i Rusland.

- Salisbury stift har taget kontakt til os, da det har et ønske om at blive venskabsstift, ikke mindst set i lyset af Brexit. Det er vigtigt for stiftet at få kontakter i Europa, så det ikke bliver helt isoleret, efter Storbritannien træder ud af EU og det er et samarbejde, vi gerne vil vægte, hvis muligt. Det er også interessant for os at få et indblik i, hvordan forholdene er i en stor kirke med få medlemmer, hvor en stor del af aktiviteterne kører på frivillig basis, forklarer Kjeld Claudi Rasmussen, der er formand for det mellemkirkelige udvalg.

Derudover har det mellemkirkelige råd arbejdet med, hvordan kommende studieture skal foregå. Udvalget har tidligere haft gode erfaringer med at tilbyde studieture til menighedsråds- og provstimedlemmer og har besluttet, at studieture fremover bliver udbudt en gang om året fra og med 2020, hvor turen går til Berlin.

- I Berlin får deltagerne en chance for at se, hvordan kirkelivet foregår i en moderne bymenighed i en meget sammensat by, der fortsat er præget af den tidligere opdeling i øst og vest. I Østberlin er samfundet i høj grad blevet sekulariseret, hvilket bl.a. vil sige, at befolkningen ikke har en fælles kulturkristen historie at samles om. Man siger, at i det gamle Østberlin har folk glemt, at de har glemt gud. Det bliver interessant at opleve, siger Anette Lyster Clausen, der er næstformand for det mellemkirkelige udvalg. ■

LEK

Stiftsudvalget for Religionspædagogik blev nyetableret ved årsskiftet 2018/2019.

Etablering af nyt udvalg

Et naturligt fokuspunkt for det nystiftede udvalg har været at finde medlemmer og i det hele taget få etableret et nyt forum.

- Vi har lagt stor vægt på at lave et tværfagligt udvalg, der bl.a. består af præster, kirke- og kulturmedarbejdere og organister. Jeg har gennem mine mange år i folkekirken erfaret, at vi ikke altid er så gode til at arbejde tværfagligt, og det er vigtigt for mig, at vi gør det i Stiftsudvalget for Religionspædagogik, forklarer Anne Margrethe Hvas, der er formand for udvalget.

Det er bl.a. gennem sit virke som mangeårigt bestyrelsesmedlem af Hospice Sønderjylland (næstformand), at Anne Margrethe Hvas har oplevet, hvordan det at arbejde på tværs af faggrupper kan give et andet blik på det projekt, man arbejder med.

- Når man bringer forskellige fagligheder i spil på en problemstilling eller et tema, får man også et større felt af spørgsmål, ideer og refleksion. Derfor bliver det en del af vores måde at arbejde på. Det er en helt klar hensigt at fremme det lokale samarbejde mellem faggrupperne, så man kan inspirere hinanden, siger Anne Margrethe Hvas.

Flere initiativer på vej

Grundet udvalgets korte levetid er der hidtil ikke afholdt konkrete aktiviteter, der understøtter det pædagogiske arbejde i stiftet, men udvalget har flere ting på tegnebrættet.

- Vi har f.eks. et medlem i udvalget, der er meget optaget af demens, og hvordan man kan arbejde med det. Her har vi kigget på muligheden for at lave et kursus med de præster, der arbejder med demensramte, f.eks. i forbindelse med plejehjemsgudstjenester. Her er der en klar tværfaglig kobling med organister og kirkesangere, da sang og musik har stor betydning i arbejdet med demente, forklarer Anne Margrethe Hvas. ■

LEK

Men opgaven vil fortsat være den samme for Haderslev Stifts skole-kirketjeneste.

HASK nedlægges – og genopstår

Det overordnede mål for Haderslev Stifts skole-kirketjeneste (HASK) er at bidrage til en kvalifikation af samarbejdet mellem skole og kirke i provstierne i stiftet.

- Det betyder konkret, at HASK udvikler forslag til kundskabsunderstøttende forløb og undervisningsmaterialer, der kan bruges i kristendomsundervisningen i folkeskolerne. Samtidig vil vi gerne formidle kendskabet til kirken ved f. eks. at arrangere besøg i kirkerne, hvor eleverne kan hilse på en præst, se en organist spille på orglet eller se på kalkmalerier i den lokale kirke, fortæller Torben Hjul Andersen, der er formand for bestyrelsen for HASK og domprovst i Haderslev Domprovsti.

I løbet af det sidste års tid har HASK været igennem en udviklingsproces, hvor den hidtidige struktur er blevet evalueret. Oprindeligt var strukturen den, at HASK producere de undervisningsmaterialer, mens de enkelte provstier formidlede materialerne til folkeskolerne. Imidlertid er fire ud af syv provstier i stiftet blevet medlemmer af HASK direkte under Landsnetværket af Folkekirkelige Skoletjenester, da de pågældende fire provstier ønskede at yde en ekstra indsats i de respektive provstier, når det gjaldt udvikling af forløb og materialer.

- Skole-kirkearbejdet er særdeles vigtigt, men den udvikling har ført til en skæv struktur, hvor nogle er direkte medlemmer af Landsnetværket, og andre ikke er. Vi må erkende, at det også har betydet, at den struktur, vi oprindeligt havde, ikke kan holde mere. Derfor indstiller bestyrelsen i HASK til Stiftsrådet, at HASK nedlægges per 31.12.19 – og genopstår i et stiftsudvalg med en repræsentant fra hvert provstis skole-kirketjeneste i begyndelsen af det nye år, forklarer Torben Hjul Andersen, der understreger, at opgaven fortsat vil være den samme – det er blot strukturen, der laves om. Indstillingen var ved redaktionens deadline endnu ikke blevet behandlet i Stiftsrådet. ■

LEK

Hvad er vigtigst – tro eller kultur?

Sogne- og migrantpræsterne Birgitte Møldrup, Jelling, og Kirsten Münster, Haderslev, skriver om migrantpræsters- og medarbejderes studierejse til Libanon.

Rejsen var en enestående mulighed for at lære om kristendom og islam i Mellemøsten og lytte til deres erfaringer med religionsmøde. Opholdet foregik på NEST, Near East School of Theology i Beirut, et fælleskirkeligt protestantisk præsteseminarium.

Eva Løbner, migrantpræst i Aabenraa sammen med bachelorstuderende Nora fra universitetet NEST. Hun er syrer og taler arabisk.

Introduktionen til de mellemøstlige kirker og deres historie var ny viden for os, for teologihistorien herhjemme har fokus på kristendom i Vesten. Ved besøg i de gamle ortodokse kirker: den armenske, assyriske og syriske, oplevede vi deres glæde og stolthed over at være tæt på kristendommens rødder, blandet med deres modløshed over den store immigration væk fra Mellemøsten grundet økonomisk og politisk ustabilitet, som dræner kirkerne for unge og velhavende medlemmer.

I løbet af dagene mødte vi et nyt syn på Israel-Palæstina konflikten, fordi vi så den med kristne araberes øjne. Vi fornemmede kirkernes bekymring over den tiltagende islamisering af Libanon, landet som i 1943 blev grundlagt som et fristed for kristne. Vi var til gudstjeneste med en af de tre kvindelige præster i Mellemøsten (!). Vi mødte panderynken over udviklingen i Europa med bekymring for, at højreradikale grupper vil angribe muslimer. Vi besøgte en ny flygtningelejr for syriske flygtninge og en af de gamle flygtningelejre for palæstinensere og så, hvordan kirkerne vedholdende yder diakonal hjælp for at fremme menneskers levevilkår.

Samtale er vejen

Mellemøsten er virkelig stedet for århundredlang sameksistens mellem kristne og muslimer – i konflikt og fred og med kristnes lod gennem tiden som minoritet og andrerangs borgere. Vi hørte både kristne og muslimske teologer reflektere over, hvor vigtigt det er at bygge broer med sameksistens og tillid, men også at de desværre ikke altid

har baglandet med sig. Men samtale er helt nødvendig, selvom der ikke er noget quickfix i religionsmødet. Det er en vandring, der kræver tålmodighed og respekt.

Alle de kirkesamfund, vi mødte, oplever stor udvandring. De har diaspora-menigheder i USA, Sydamerika, Australien og Europa – også her i Danmark. Samtidig beretter ærkebiskoppen for den syrisk ortodokse kirke med stolthed, hvordan kirkens liturgi har bevaret det syrisk-aramæiske sprog, der går tilbage til Jesu tid. Kulturen og sproget synes at være i centrum i de gamle kirker i Libanon, men med immigrationen sker sammensmeltning med større kulturer. De kristne kirker i Mellemøsten er udfordrede. Hvad er kirke? Er det en samling af ens-talende og en-kulturelle mennesker? Eller er det en samling af troende? Selvfølgelig det sidste, tænker vi. Men hvad med os selv? Hvad tænker vi, når andre kulturer og sprog tjekker ind i kirkedøren?

Kristendommen har en universel dimension. Der er altid noget, der ikke er afhængigt af kultur. Men på den anden side skal kristendommen altid forstås i en kontekst. Vi så, at der ikke findes en før-kulturel form for kristendom vi kan vende tilbage til – noget oprindeligt. Men vi – og kirkerne i Mellemøsten – kan overveje hvilken kultur, kristendommen skal gro i. Vi skal overveje, om kristendommen kræver en fælles kultur, eller vores kirke kan rumme forskellige kulturer? Og vi skal overveje, om vi kan fremelske en kultur i Danmark, som fremover kan muliggøre og forbedre dialog og sameksistens med andre religioner. ■

Nye præster er glade for livliner

Stiftets tilbud Ny Præst giver de nye præster flere kanaler at trække på, når de mangespørgsmål kommer myldrende.

Af Anette Jorsal

Foto: Ludvig Dittmann

Det var en søndag, og Filip Torp Kildeholm holdt gudstjeneste. Menighedens opmærksomhed var rettet mod præsten, men der var én nede i kirken, der holdt et ekstra øje med den nye præst i Løsning og Korning kirker. Der sad en præst og filmede gudstjenesten. "Filmmanden" var Martin Rønkilde, til daglig sognepræst ved Sct. Nicolai Kirke i Kolding, men denne dag var han i Løsning Kirke for at følge den nybagte præsts gudstjeneste.

Martin Rønkilde er udpeget som mentor for Filip Torp Kildeholm. Efter gudstjenesten så de filmen igennem, og Martin Rønkilde kunne f.eks. spørge, hvorfor Filip Torp Kildeholm stod med armene, som han gjorde.

- Det gav mig en bevidsthed om, hvorfor jeg gør, som jeg gør. Noget gør man bare, men her kom jeg til at reflektere over de ting, jeg gør, siger Filip Torp Kildeholm.

Han har også haft besøg af provst Anne Margrethe Hvas fra Sønderborg Provsti, da han havde konfirmandundervisning. Hun overværede undervisningen, og bagefter gav hun feedback.

- Jeg fik helt konkrete idéer og redskaber til, hvad jeg kunne gøre, siger Filip Torp Kildeholm.

Han er i det hele taget meget glad for Ny Præst, som er et nyt tilbud til alle nye præster. De får en kontakt til stiftets uddannelseskonsulent Iben Munksgaard Davids, som er tovholder på alle tiltag under Ny Præst.

Ny Præst

Ny Præst er en folkekirkens integrerede præsteuddannelse, der skal gøre det mere overskueligt for nye præster at navigere rundt i de to første år af embedet. De møder stiftets uddannelseskonsulent Iben Munksgaard Davids, som udarbejder en introduktionsplan med aftaler for alle efteruddannelser. De nye præster får tildelt en mentor. Stiftets religionspædagogiske konsulent kommer på besøg, og biskoppen kommer til en højmesse.

Sophie-Lønne Reil Hundebøll og Filip Torp Kildeholm har begge fået embede i Haderslev Stift i 2018.

I den anden ende af stiftet har Sophie-Lønne Reil Hundebøll taget fat på sit første embede i Nordborg-Oksbøl Pastorat på Als. Hun synes også, at det er godt at have ressourcepersoner tæt på sig.

- Det er rart at have nogen at gribe i, og at det er sat i system. Man bliver taget godt imod, og der bliver taget hånd om én. Der er mange kanaler åbne. Lige fra en mentor til den første uges videreuddannelse med præster fra hele landet. Her var det guld værd at tale med andre nye præster og høre, at vi står nogenlunde med de samme udfordringer, siger Sophie-Lønne Reil Hundebøll, og fortsætter:

- Alt er jo nyt. Lige fra hvordan man skal gå til folk, der skal have deres barn døbt, til min rolle ved menighedsrådsmøderne. Man bliver virkelig kastet ud i det, og vi får ikke meget forberedelse på uddannelsen.

Derfor er hun glad for de livliner, der er lagt ud til hende som ny præst. Efter et år som præst i sognet er hun glad. Glad for at være der og kan se alle muligheder for at få et godt liv i Nordborg-Oksbøl Pastorat. Den store udfordring er tiden. ■

Foto: Michael Tungelund

Præsterne går i fængsel en gang om måneden

Hedensted Provsti: Provst Hanne-Birgitte Beyer Kristiansen spørger, hvor meget en luthersk kirke ovenfra kan bestemme, hvad de enkelte sogne skal gå op i.

Jo, den er go' nok. Præsterne i Hedensted Provsti går en gang om måneden i fængsel. Ikke fordi de er blevet dømt, men fordi de skal se film. Det foregår i Statsfængslet Møgelkær, for det er det eneste sted med bløde stole, de kan låne til en filmaften med oplæg, film og snak om filmen bagefter. Hanne-Birgitte Beyer Kristiansen har i sin tid taget initiativet, for det er vigtigt, at provsten virker for det gode kollegiale forhold mellem præster. I det forløbne år har en rejse til England med alle præster i provstiet også gavnet både det faglige udbytte og det gode forhold mellem præstekollegerne. Præsterne og provsten hørte bl.a. om kirke på landet og var til C. S. Lewis-forelæsninger.

Gældfri

I Hedensted provstiudvalg drøfter de ofte, hvor meget man kan sætte i værk fra oven (læs: provst og provstiudvalg), og hvad der er sognenes selvbestemmelse.

- Vi taler om det løbende, og vi er meget bevidste om ikke at køre sognene over, siger Hanne-Birgitte Beyer Kristiansen.

På det økonomiske felt har Hedensted Provsti godt nok for flere år siden indført en ny struktur, som kom fra oven.

Hedensted er det provsti, der har færrest penge at gøre godt med i Haderslev Stift, og derfor valgte provstiudvalget, at pengene skal ligge samlet i fire pulje i provstiet: Energipuljen, anlægspuljen, kirkegårdspuljen og kirkelivspuljen. Der ligger meget får frie midler ude hos sognene. Til gengæld skal de søge om penge til nyt tag, nyt sognehus eller andet i provstiet og få dem med det samme, når de er bevilget. Ingen har lån i Haderslev Stift. Hedensted Provsti er gældfri.

- Det krævede en god dialog at gennemføre. Vi var virkelig meget ude og forklare, hvad vi tænkte. Der var fuld gennemsigtighed i processen. Nogle sogne kunne før føle, at de havde flere penge i kassen, men det var jo netop de sogne, der havde penge. Det var ikke så sjovt at være dem, der ikke havde, siger Hanne-Birgitte Beyer Kristiansen.

Den lutherske ånd har det godt

Men ellers er det for Hanne-Birgitte Beyer Kristiansen vigtigt, at provstiet ikke trækker noget ned over hovedet på sognene. Derfor synes hun også, det er en overvejelse værd, hvor meget man oppefra i en luthersk kirke kan sidde og bestemme, hvad de enkelte sogne skal gå op i.

- Det lutherske er så indgroet i os, at biskop og provst kan have nok så mange visioner om f.eks. unge, migranter eller grøn kirke. Hvis sognene ikke vil, så bliver det ikke til noget. Dybest set synes jeg, at det er godt nok, at der er den frihed, siger Hanne-Birgitte Beyer Kristiansen og tilføjer med et smil:

- Den lutherske ånd lever godt her i provstiet, og derfor har provst og provstiudvalg kun den autoritet, som vi kan vinde. Hedensted Provsti består af sogne, der teologisk er så forskellige. Det gør det bare spændende, og det betyder, at provstiudvalget er meget opmærksom på at være loyal over for alle sogne. ■

ALJ

Hedensted Provsti

Kirkelig ligning 2019	54.4 mio. kr.
Kirkelig ligning 2020	56.4 mio. kr.
Sogne	33
Pastorater	16
Folkekirkemedlemmer	39.583
Kirkeskatteprocent	0,98
Kirker i alt	34
Kirker, mere end 100 år gamle	33
Præster	23

Gudstjeneste for demente

Vejle Provsti: Gravsteder bliver gratis og tilbud om drop-in-dåb

Fra 1. januar 2021 bliver det gratis at erhverve sig et gravsted i Vejle Provsti. Projektet "Frit Gravsted" blev i september i år vedtaget af budgetsamrådet i Vejle Provsti.

- Der er en tendens til, at afdøde ikke ønsker at være til besvær i form af et gravsted, men det er min erfaring, at nogle pårørende er kede af, at de ikke har et sted, hvor de kan gå hen. Vi vil gerne ha', at folk ved, at der er mange typer af gravsteder, og for at få hele paletten udbredt har vi haft møde med bedemænd og kirkegårdsansatte for, at de også kan formidle de forskellige muligheder.

- Og så er det medlemspleje. Det bliver ganske enkelt billigere som folkekirkemedlem at erhverve et gravsted, siger provst Dorte Volck Paulsen.

Vejle Provsti træder også nye veje, når det gælder dåb. Den 25. oktober var der for første gang drop-in dåb i provstiet. Det foregik i Vor Frelzers Kirke. Det er meningen, at det skal gå på skift mellem kirkerne og foregå to gange om året, og efter de to første drop-in dåb skal tilbuddet evalueres.

- Vi har gjort os umage, inden vi vil prøve det af. Vi har været på besøg i Dalum Sogn i Odense og har efterfølgende besluttet at prøve det af. Vi har i forvejen et fint dåbstilbud til migranter, men denne drop-in dåb er for dem, som måske synes, at tærsklen ind til kirken kan være lidt høj, siger Dorte Volck Paulsen.

Der er også et nyt tiltag til konfirmanderne. Næste år bliver der en stor konfirmand-event, hvor en række kulturinstitutioner i Vejle er involveret. De to medarbejdere i skole-kirke-arbejdet i Vejle Provsti tilrettelægger et stort løb, hvor konfirmanderne skal omkring Spinderihallerne, kunstmuseet og Økolariet, hvor de alle steder bliver mødt med emner med en kristen vinkel

Tilbud til demensramte familier

Præsterne i provstiet har også drøftet, hvad kirken kan gøre for familier ramt af demens, og det resulterer nu i én årligt tilbagevendende gudstjeneste i provstiet for netop denne gruppe.

- Kirken er et sted, hvor demente langt hen i sygdomsforløbet kan være en del af et fællesskab og føle sig normale sammen med de pårørende, siger Dorte Volck Paulsen.

Foto: Michael Tungelund

Den voldsomme vækst, som Vejle Kommune oplever i disse år, smitter også af på provstiet. Kommunen får omkring 1.000 nye borgere hvert år, og der bygges mange nye boliger. Derfor udvides sognehusene i Vinding, Gauerslund og Engum bl.a. for at have god plads til konfirmandundervisningen. ■

ALJ

Vejle Provsti

Kirkelig ligning 2019	94.6 mio. kr.
Kirkelig ligning 2020	99.4 mio. kr.
Sogne	26
Pastorater	22
Antal folkekirkemedlemmer	75.242
Kirkeskatteprocent	0,89%
Kirker i alt	32
Kirker, mere end 100 år gamle	24
Præster	38

Foto: Michael Tungelund

De blev de første i Fredericia

Fredericia Provsti: Nye tiltag med drop-in dåb og sundhedshuspræst.

Fredericia Provsti har i det forløbne år bevæget sig ud på nye veje. I foråret forsøgte man sig for første gang med drop-in dåb i Trinitatis Kirke i Fredericia, som samtidig blev det første provsti, der forsøgte sig med den dåbstype i Haderslev Stift. 1. september fik provstiet en ny præstetype i samarbejde med Fredericia Kommune. Michael Hvistendahl Munch blev ansat som præst ved sundhedshuset i kommunen. Her har han kontortid et par timer hver uge. Derudover passer han fortsat sit embede som præst i Bredstrup-Pjedsted Sogn.

Michael Hvistendahl Munch er formentlig den første sundhedshuspræst i landet, og funktionen er kommet i stand efter, at Fredericia Provsti og Fredericia Kommune har drøftet muligheden for, at provstiet kan bidrage med et diakonalt tilbud i kommunen.

- Vi har haft nogle rigtig fine samtaler med kommunen, og det er nu resulteret i en aftale om sundhedsfremmende aktiviteter.

- Sundhedshuspræsten er i sundhedshuset et par timer om ugen og skal tale med folk, der ønsker det. Allerede første gang han var på kontoret, kom der folk for at tale med ham, fortæller provst Børge Munk Povlsen.

Provstiet har nedsat et sundhedshusudvalg med fire præster og en sognemedhjælper, som skal følge projektet og bakke op om sundhedshuspræsten.

Drop-in dåb som de første

Tidligere på året tog provstiet et andet skridt. Med udgangspunkt i ét af de fire provstimøder, der er om året, ville fire præster prøve at afvikle drop-in dåb. Det skete første gang i maj i Trinitatis Kirke, og alle var spændte på, om der kom nogen. Det gjorde der. Der kom 11 piger, drenge, kvinder og mænd, som gerne ville døbes. De fire præster var meget glade, og som Elin Skoven, én af de fire præster, sagde efterfølgende:

- Vi fire præster var fuldstændig høje, da vi gik derfra. Dåben står jo helt for sig selv, når det ikke sker i forbindelse med en gudstjeneste, og ritualer er i sig selv meget stærkt.

De øvrige præster var Peter Nikolaj Frøkjær-Jensen, Kirsten Højstrup Nielsen og Susanne Charlotte Knudstorp. I begyndelsen af september gentog provstiet drop-in dåb, denne gang i Sct. Michaelis Kirke, hvor tre blev døbt. Det er besluttet at gentage succesen næste år.

Fredericia Provsti har også et par større byggerier bl.a. en stor udvidelse af sognegården ved Trinitatis Kirke. Den forventes at stå klar 1. april i 2020. Ved Christianskirken udvides indgangspartiet, som samtidig er et stort kunstprojekt. Kunstneren Bjørn Nørgaard står bag de tegninger, der skal omsættes til en stor bronzeportal ved indgangen.

Det er et stort projekt, hvor der er samlet mange penge ind. Knap seks millioner kroner er samlet ind til projektet, som indvies den 12. januar. ■

ALJ

Fredericia Provsti

Kirkelig ligning 2019	64.5 mio. kr.
Kirkelig ligning 2020	63.9 mio. kr.
Sogne	11
Pastorater	10
Folkekirkemedlemmer	40.705
Kirkeskatteprocent	0,88
Kirker i alt	11
Kirker, mere end 100 år gamle	7
Præster	20

Fokus på liturgi-debatten

Kolding Provsti: Omdrejningspunktet i 2019 har været liturgi-debatten, det gode samarbejde kolle-gærne imellem og provstiets byggesager.

I 2020 rejser præsterne i Kolding Provsti på studietur til Norge, arrangeret af seks af de senest tilkomne præster. Formålet er at høre, hvad liturgireformen har betydet for den norske kirke.

- Vi har en ny norsk kollega, der er sognepræst i Ødis, som har gode forbindelser til Norge. Vi skal sammen afsted for at høre om nordmændenes proces med ny liturgi, drøfte erfaringer fra lægfolk, præster og biskop og høre om den norske kirkes nye salmer. Man har selvfølgelig både gode og dårlige erfaringer med så omfattende et arbejde, og det vil vi gerne høre mere om, da vi jo i forbindelse med materialet om liturgi fra biskoppernes arbejdsgruppe også skal arbejde lokalt med liturgi i vores provsti, fortæller provst Grete Wigh-Poulsen.

Udover det faglige indhold bliver studieturen til Norge også et socialt arrangement for Kolding Provsti, der har haft en del udskiftning af præster. Derudover har Kolding Provsti også fokus rettet mod næste års menighedsrådsvalg.

- Vi arbejdede i 2016 på at lave vores eget materiale og vores eget program i forhold til at hjælpe menighedsrådene i rekrutteringsprocessen og i opstarten, så processen kunne blive så god som muligt. Det arbejde fortsætter vi med op til næste menighedsrådsvalg, og det vil selvfølgelig præge os langt ind i 2020. Blandt præsterne har vi arbejdet med et oplæg fra Præsteforeningen om "den gode kollega" og i det hele taget arbejdet på at have det godt sammen, siger Grete Wigh-Poulsen.

Flere byggeprojekter

Som vanligt har året også været præget af byggesager - et arbejde, der fortsætter i 2020.

- Provstiudvalgets arbejde har også det seneste år i høj grad drejet sig om byggesager, hvor vi har forsøgt at yde bedst mulig støtte til menighedsrådene, forklarer Grete Wigh-Poulsen.

Også arbejdet med en grundig gennemgang af kirkegårde og energioptimering af kirkens bygninger har fyldt. Kommende byggeprojekter i Kolding Provsti tæller bl.a. nye selvstændige menighedshuse i Vester Nebel og Dalby Sogn, graverfaciliteter i Sdr. Bjert og Seest, kontorer i Skanderup, ligesom Bramdrup Kirke står for en udvidelse.

Foto: Michael Tungelund

Når Syd- og Sønderjylland næste år fejrer genforeningsåret, bliver det også med bidrag fra Kolding Provsti.

- Det er selvfølgelig mest oplagt, at det er den sydlige del af vores provsti, som har fokus på kirke på grænsen - dels i Christiansfeld, men den del af præsterne, som virker i det område, har også foreslået, at Kolding Provsti i 2020 holder en fælles gudstjeneste 2. pinsedag på Skamlingsbanken for at markere den historiske begivenhed, fortæller Grete Wigh-Poulsen. ■

LEK

Kolding Provsti

Kirkelig ligning 2019	118.9 mio. kr.
Kirkelig ligning 2020	121.2 mio. kr.
Sogne	30
Pastorater	24
Folkekirkemedlemmer	73.724
Kirkeskatteprocent	0,92
Kirker i alt	31
Kirker, mere end 100 år gamle	27
Præster	36

Foto: Michael Tungelund

kigget på, hvad vi skal bruge den overskydende plads til og er i gang med at lave udviklingsplaner for, hvad vi kan gøre, siger Torben Hjul Andersen, der bl.a. åbner op for muligheden af kirkegårde med store busketter med blomster og anlagt enggræs med vilde blomster, hvor der er plads til insekter og bier.

Af de tungere, økonomiske poster har Haderslev Provsti i løbet af året taget stilling til, hvordan den gamle præstegård i Sønder Starup skal istandsættes.

- Derudover er vi ved at undersøge, om vi i Øsby kan have et samspil med skolen og dele sognelokaler med den og omvendt få lov at låne skolens gymnastiksal til større arrangementer. Det ville give god mening både økonomisk og være godt for samvirket, så vi står stærkt som en fælles landsby, siger Torben Hjul Andersen.

Genforeningen er et forbillede

Som et af de sydlige provstier i Haderslev Stift er området præget af Genforeningen, bl.a. er Haderslev sammen med Tønder, Aabenraa og Sønderborg en af de fire sønderjyske byer, der har en tysk præst ansat i den danske folkekirke til glæde og gavn for de tysktalende medlemmer af menigheder.

- Genforeningsfesten i 2020 minder os om, at vi også i dag har et levende mindretal, og jeg synes, det er helt fantastisk, at man ved en lovgivning har kunnet garantere plads til et mindretal. I løbet af de sidste 100 år er der ovenikøbet langsomt sket en høj grad af assimilation, hvor der dog stadig er plads til sproglige og kulturelle forskelle, siger Torben Hjul Andersen, der mener, at der fortsat er brug for et fokus på de to mindretal nord og syd for grænsen.

- Det er der primært behov for på grund af mindretallet, men lige så meget for at forstå, at man kan leve fredeligt sammen som et mindretal – og tilmed har kunnet håndtere 2. Verdenskrig. Hvilken en inspiration er det ikke for andre mindretal verden over. ■

LEK

Haderslev Domprovsti

Kirkelig ligning 2019	60.8 mio. kr.
Kirkelig ligning 2020	62.6 mio. kr.
Sogne	27
Pastorater	18
Folkekirkemedlemmer	46.290
Kirkeskatteprocent	0,95
Kirker i alt	29
Kirker, mere end 100 år gamle	25
Præster	25

Kirkegårdene skal videreudvikles

Haderslev Domprovsti: Året har været præget af en række udviklingsplaner for provstiets kirkegårde, ligesom man har undersøgt muligheden for at dele sognelokaler med den lokale skole i et af sognene.

Haderslev Provsti mærker også den landsdækkende tendens: At langt flere medlemmer af folkekirken vælger at blive kremeret og bisat i en urne i stedet for at blive jordfæstet og begravet.

- Vi oplever, at der er store arealer på vores kirkegårde, som ikke bliver brugt, fordi urnerne kræver en fjerdedel af pladsen, mens vi samtidig ser en flytning fra land til by, hvor mange sogne er blevet tømt. Det betyder, at vores kirkegårde kommer til at se tomme ud, fordi der måske er seks begravelser i løbet af et år på en kirkegård, der har plads til 200 gravsteder, forklarer domprovst Torben Hjul Andersen.

Han understreger vigtigheden af at bruge penge på at holde provstiets kirkegårde velplejede og værdige, men pointerer også, at pengene ikke skal bruges på at bevare tomme gravsteder for enhver pris.

- Vores ønske er, at kirkegårdene skal være varierede, smukke og samtidigt være nemme at holde. Vi har bl.a.

Gode rammer for præsteembedet

Aabenraa Provsti: Provstiet har i år bl.a. arbejdet med at skabe bæredygtige rammer for præsterne.

Strukturændringer og bedre rammer for de ansatte præster skal afhjælpe Aabenraa Provsti med det problem, provstiet i disse år oplever med præstemangel.

- Det er noget, vi har haft fokus på både sidste år og i år og fortsat vil være opmærksomme på. Vi har en god økonomi og en fin, folkelig forståelse mellem kirke og samfund og synes selv, vi har meget at tilbyde. Alligevel får vi ikke så mange ansøgninger til ledige præsteembeder, som vi kunne tænke os, forklarer Kirsten Kruchov Sønderby, der er provst i Aabenraa Provsti.

Derfor har provstiet igangsat en proces, hvor både menighedsråd og provstiudvalg diskuterer, hvordan Aabenraa Provsti kan fastholde sine præster og rekruttere nye. Det har bl.a. ført til et besøg af sognepræst i Dalby Kirke i Kolding, Jens Christian Bach Iversen, som også er bestyrelsesmedlem i Præsteforeningen.

- Jens Christian Bach Iversen stod for et rigtig godt oplæg, hvor bl.a. menighedsrådene deltog, hvor han fortalte, hvad han mente, der skal til for at fastholde præsterne og gøre os attraktive for nye præster, så de kan se sig selv i stillingen og få et godt virke og arbejdsliv hos os. Han kom f. eks. ind på, hvad det er, der betyder noget for en præst, når vi taler om gode arbejdsforhold: Er det om man går til et eller tre menighedsrådsmøder om måneden, hvordan er snitfladerne mellem menighedsråd og præster, hvilken betydning har præstegårdens rammer osv., fortæller Kirsten Kruchov Sønderby.

Sprog er hjertesprog

Som et af stiftets sydligst beliggende provstier spiller Aabenraa Provsti en naturlig rolle i Genforeningen 2020, bl.a. i form af en festgudstjeneste i Sct. Nicolai Kirke i Aabenraa den 9. februar 2020, der korresponderer med en lignende festgudstjeneste i Sct. Marie Kirke i Flensborg den 15. marts 2020.

- Her i provstiet mærker vi tydeligt mindretallet og den måde, det er forankret på. Vi har f. eks. mange tyske/danske arrangementer, ligesom vi er en af de fire byer, der har en fremragende tysk kollega ansat, som gør et stort stykke arbejde. Den måde, samarbejdet foregår på her og i Sydslesvig er forbilledlig og bestemt værd at fejre, siger Kirsten Kruchov Sønderby, der også understreger betydningen af, at man som mindretal har mulighed for at deltage i en gudstjeneste på sit eget sprog:

Foto: Michael Tungelund

- Sprog er hjertesprog og betyder meget for ens tro: Sproget er dine følelser og det, du udtrykker. Derfor synes jeg, at det er fantastisk, man har mulighed for at have et kirkeliv på tysk og kan bruge den danske folkekirke - og omvendt. ■

LEK

Aabenraa Provsti

Kirkelig ligning 2019	71.3 mio. kr.
Kirkelig ligning 2020	70.9 mio. kr.
Sogne	20
Pastorater	14
Folkekirkemedlemmer	46.820
Kirkeskatteprocent 2019	0,95
Kirker i alt	23
Kirker, mere end 100 år gamle	21
Præster	24

Foto: Michael Tungelund

Mere luft i budget til kirkeligt arbejde

Sønderborg Provsti: Provstiudvalget har været gennem en visionsproces, og provstikontoret får for første gang eget tag over hovedet.

Alle pengene skal helst ikke være låst fast af mursten og kirkegårde. Der skal i de årlige budgetter også være plads til et godt råderum til kirkeligt arbejde i Sønderborg Provsti.

Det er én af konklusionerne efter den visionsproces, som et nyt provstiudvalg har været igennem. I Sønderborg Provsti har der ellers været og er der stadig udsigt til mange byggesager. Dels er der bygget et par nye sognegårde i sogne, hvor forholdene til møder i præstegårdene var alt for små. Dels er flere præstegårde sat i stand ifm. præsteskifte, og endelig er der tre-fire kirker, der i løbet af en nær fremtid skal have en ordentlig tur.

- Det er kirker, som har holdt sig flot i 50 år, men som nu er slidte, og de kommer de næste tre til fem år som perler på

en snor, siger provst Anne Margrethe Hvas.

For meget plads på kirkegårdene

Som følge af visionsarbejdet har provstiudvalget også etableret en kirkegårdspulje, inspireret af andre provstier. Provsten, kirkegårdskonsulenten og en kirkegårdsdriftskonsulent besøger de enkelte kirkegårde og drøfter med det enkelte menighedsråd mulighederne for at tilpasse kirkegården til fremtiden og samtidig være økonomisk forsvarlige.

- Vi drøfter, hvordan vi får smukke kirkegårde, som er rare at komme på. Mange steder er der i dag alt for meget plads. Der er steder, hvor to tredjedele af kirkegården ikke er i brug. Spørgsmålet er, hvordan vi kan tage det ud af drift og gøre det til en integreret del af kirkegården og samtidig have en forsvarlig økonomi, siger Anne Margrethe Hvas.

For provsten og provstiudvalget er meget bevidste om, at man skal passe på pengene. Provstiet får nemlig ikke flere medlemmer af folkekirken.

- Vi har fået en provstianalyse, som vi er rigtig glade for. Den fortalte os dét, vi godt vidste, men også hvor vi har været blinde, siger provsten.

Hun og alle i provstiet vidste godt, at der i provstiet er en mangel på familier, der får børn. Dermed tipper provstiet aldersmæssigt, og medlemstallet falder.

- Til vores store overraskelse viste analysen også, at vi har en rimelig pæn gruppe af forældre, som ikke lader deres børn døbe. Det havde vi ikke set. Der er ikke tale om københavnerantal, men det er helt klart noget, som vi skal beskæftige os med, siger Anne Margrethe Hvas.

Hun og det øvrige personale rykkede i øvrigt ind i egne lokaler i uge 43, efter at Sønderborg Provsti i 12 år har haft midlertidigt kontor, dels på socialforvaltningen, dels i lejede lokaler i en præstegård. Samtidig ansættes en provstisekretær mere p.g.a. de mange byggesager. ■

ALJ

Sønderborg Provsti	
Kirkelig ligning 2019	79 mio. kr.
Kirkelig ligning 2020	82.2 mio. kr.
Sogne	26
Pastorater	21
Folkekirkemedlemmer	59.981
Kirkeskatteprocent	0,93
Kirker i alt	27
Kirker, mere end 100 år gamle	25
Præster	29

Nødvendigt med øget kendskab til Sydslesvig

Provsten i Sydslesvig: I begyndelsen af året blev Hasse Neldeberg Jørgensen udnævnt som ny provst for de 26 danske menigheder i Sydslesvig. En del af fokus i det forgange år har drejet sig om præstemanglen syd for grænsen.

Selvom Hasse Neldeberg Jørgensen i kraft af sit tidligere embede som provst for Malt Provsti i Ribe Stift i en årrække har samarbejdet med den tyske kirke, har han stadig skullet vænne sig til en ny hverdag med dansk/tysk fortegn.

- Jeg har haft et godt udgangspunkt for at lande godt i min nye stilling, fordi jeg i kraft af mit tidligere embede har haft en tilknytning til landsdelen i kraft af de samarbejder, jeg har været involveret i. Jeg kommer med nogle kompetencer og en måde at gøre tingene på, som jeg selvfølgelig håber, man kan bruge her, men det er også klart, at jeg er trådt ind i en forvaltning, der gør tingene anderledes end den, jeg kommer fra i forhold til tysk forvaltningsret, skatteregler og så videre, fortæller Hasse Neldeberg Jørgensen.

Også præstemangel i Sydslesvig

Som ny provst for de 26 danske menigheder i Sydslesvig har Hasse Neldeberg Jørgensen prioriteret det personlige møde med menighedsrådene og præsterne i landsdelen.

- Jeg har besøgt alle menighederne i Sydslesvig og i første omgang dem, der mangler præster for bl.a. at tale om, hvad vi kan gøre ved den store udfordring, at vi har en del vakancer i landsdelen, forklarer Hasse Neldeberg Jørgensen, der først i oktober havde syv vakancer ud af 22 embeder.

- Det, vi er oppe imod, er bl.a. et manglende kendskab til Sydslesvig. Mange danskere ved desværre ikke så meget om det danske mindretal i Sydslesvig, og derfor står vi godt nede i køen, når præster overvejer at søge nye embeder.

For Dansk Kirke i Sydslesvig har det derfor været en vigtig indsats at overveje, hvordan landsdelen fremover fastholder sine præster og tiltrækker nye.

- Vi drøfter løbende, hvad vi godt kunne tænke os at forbedre forholdene med, hvor vi inddrager tillids- og arbejdsmiljørepræsentanter, ligesom vi kigger på tilrettelæggelsen af tjenstlige møder. Vi har oprettet et teologisk forum for de sydslesvigske præster, hvor der er mulighed for at samles om teologiske foredrag og debatter, vi har lanceret hjemmesiden www.praestisydslesvig.dk og laver

Foto: Michael Tungelund

foldere, der bliver delt ud på FUV i Løgumkloster og Pastoralseminariet. Kort sagt øget oplysning, som slår på, hvor spændende og anderledes det er at være præst her, fortæller Hasse Neldeberg Jørgensen.

Når Syd- og Sønderjylland sammen med resten af landet fejrer Genforeningen i 2020, bliver det med Dansk Kirke i Sydslesvig som en aktiv spiller.

- Jeg har bl.a. været med til at planlægge to store gudstjenester i St. Marien i Flensborg og Sct. Nikolai Kirke i Aabenraa. I 2020 fejrer vi et afstemningsjubilæum, hvor folk gennem en demokratisk proces selv bestemte, hvor grænsen skulle ligge. ■

LEK

Dansk Kirke i Sydslesvig	
Samlet medlemsbidrag (2018)	527.189 €
Tilskud fra Nordkirche	304.000 €
Tilskud i Finansloven (2019)	14.6 mio. kr.
Antal menigheder	26
Antal prædikantsteder	62
Antal præster	21 præster
	1 provst

Når du vil vide mere om tro og kirke

Bent Andreassen, kursusleder på Teologi for Voksne

Siden Teologi for Voksne begyndte i 2015 har der været tre årgange med hver ca. 30 kursister, som har fulgt undervisningen. Det er en ganske bred gruppe. Nogle er lærere eller sygeplejersker, nogle er i arbejde, andre pensionister, nogle sidder i menighedsråd eller er kirkeligt ansatte eller engagerede – andre er ikke, men er ganske enkelt interesserede i at tilegne sig større viden. Det vil sig at op mod 100 mennesker helt frivilligt bruger otte fulde lørdage om året over tre år til denne undervisning, for at få en større viden om troens verden: om de bærende ideer, som formede vores kultur før og med kristendommen, om hovedlinjer i GT og NT og den lære/dogmatik, som siden blev uddraget heraf, og om kirkens historie og de mange strømninger og retninger, som det blev til. Derudover tager man også teologiske temaer op, som også tager helt aktuelle vinkler på tro og kirke frem og belyser dem.

Vi har spurgt nogle af dem, der nu snart er færdige med det tre årige kursus, hvad de tænker om det. Og de gav følgende svar:

“Der åbnede sig en verden af viden om vores kultur og hele baggrund fortalt ned stor ekspertise og ikke så lidt humor. Godt fællesskab. Inspirerer til fordybelse og gerne gentagelse.”

Kirsten Bjørke, Barrit

“Tak for super god undervisning, med meget dygtige lærere.”

Rita Brohus Wienberg, Kolding

Udover selve undervisningen har der også været planlagt og gennemført en del rejser. I 2020 til Israel/Palæstina og til Grækenland. Sommeruniversitet i 2020 er den 11. - 14. juni. ■

Henvendelse kan ske til kursuslederen, hvis nogle vil vide mere på mail: **bean@km.dk** eller på **51854797**. Der er nu åbnet for 2021 optag. Tilmelding sker på stiftets hjemmeside. Skriv Teologi for voksne i søgefeltet.

Ansættelser

Haderslev Stift i perioden 1. december 2018 – 31. december 2019

Bredstrup-Pjedsted
Michael H. Munch

Vojens-Jegerup-Maugstrup
Ditte Louise
la Cour Freiesleben

Bredsten
Mette Foli
Rousing Frandsen

Tinglev
Søren Wogensen

Hammelev
Julie Aulkær Gløe

Hedensted-St. Dalby
Tamira Flyger

Sankt Marie
Merete Lei

Engum
Michael Berghof

Dybbøl
Esbern Gaur
Vernersen

Ulkebøl
Tamira Mariann
Jørgensen

Kliplev
Tom Ahlmann

Hvirring-Hornborg
Vibeke Fosgerau

Gauerslund
Helle Lindholt

Sankt Michaelis
Thomas Kofoed
Nedergaard

Nørre Bjert
Kristina Nilsson

Ulkebøl
Charlotte
Ringsing-Pedersen

Seest
Anna Sofie Arendt